

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1629-1634

1908

17 / 7⁵³

3nr-68

79m 4-B

Printed in Turkey

ԱՐՏՆԵՐԱՐԵՆ

ԺՈՂՈՒՐԴԵՆ

ՀԵՏՈՐ ԵՌԵՎԱՆ

No 300
p 1268

ԿՈՍՏԱՆՑՆԻՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՏԻՎ՝ ՏՃԵՆՆ ԹԱԿԻՈՒԹԻ ԲԻԵՐԷՃԻ ԽԱՆ.

1963

47

ՄԷՏԵՆԵԳԵՐԸ

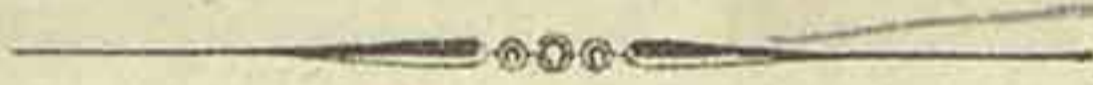
17
1868

ԺՈՂՈՎՐԳԻԵԸ

ՀԵՏՈՐ ԿՈՆԳՐԵՍ

ՕԳՏԵԿԵՐ ԽՕՍԵԿՅՈՒԹԻՒՆԻ
ԸՆՏԱՆԵԱՅ ԿԱՌԱՎ ԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

ԵՇ ԽԵՏԵՍՈՒՐ ԵՅ
ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԻԹԻՒՇԵԱՆ

Ի ՀԵՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԸ
Տ. Տ. ՍԵՏԹԻՈՍԻ ԿՈՆԳՐԵՍՈՅ
ՎԵ Հ Ա Փ Ա Յ Լ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱԹՈՒՂՈՍԿՈՍԻ
ԵՄ ԵՆԵՅՆ ՀԵՏՈՅ

Ի ՏԵՂԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏՐՈՒԹԵԸ Կ. ՊՕԼՍՈՅ

Տ. Տ. ՍՏԵՓԸՆՆՈՍԻ
ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍԻ

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՏԻՎԻՏՆԱԼ ԹԱՒԷՈՍԻ ՔԻՒՐՔՇԻ ԽԱՆ

1863

9092

ОБЩЕСТВО

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

УЧЕБНО-НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

УЧЕБНО-НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

УЧЕБНО-НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

УЧЕБНО-НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

УЧЕБНО-НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

734

40

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОЕ

2001

Ե Ռ

Սաղամեռիկ Հարազատան իմ՝ Սարգիս և Գրիգոր
Ի . ԻԹԻԻՆՆԵՆՆ

Օղիդ հատորոցդ ողւոյս իմ՝
Որ թաղեցայք ի շիրիմ ,
Փակեալ ըլլելուսդ փափկիկ
Ի յայդ կենաց անմեղիկ :

Հաճոյական ի նրուէր
Օայս ձեզ ձօնեմ մատենիկ ,
Որով ի կրից վատշուէր
Մարեցիս ձեր համատիք :

Յորչափ նորա ըղձաշակ
Մոցեն սորին վայելից ,
Յարասցի Ձերդ յիշատակ
Մ'ստ ևս , որպէս ի յերկինս :

Խ . Ի . ԻԹԻԻՆՆԵՆՆ

ՅԵՌԱԳՆԵՐՆԵՆ :

Հաստ մարդիկ կան այս օրուան օրս , մանա-
 ւանդ Հայաստանու մէջ , որ դժբաղդու թեամբ ի-
 րենց պատանեկութիւնը դպրոցի մէջ չկրնալով անցը-
 նել , զուրկ մնացեր են շատ ամենակարեւոր ծանօթու-
 թիւններէ . և ներկայ ժամանակներս դաստիարակու-
 թեան ու դիտութեան յարդը որքան որ ճանչուիլ
 սկսած է , որքան որ բարեկարգ վարժարանաց թիւն
 հետ զհետէ կը մեծնայ , տակաւին հիներուն միջա-
 մուխ լինելը անհրաժեշտ ըլլալովն , նորերուն ըն-
 թացքը ամեն անգամ վատահելի համարուիր . ուստի
 և դաստիարակութեան կամ բարեկարգութեան գոր-
 ծը ոչ սակաւ խոչ ու խուժ կունենայ իր քայլե-
 րուն : Այլ թէպէտ ազգերնուս մէջ տնտեսական գի-
 տութեան վրայ ծանօթութիւն տուողներ շատ կը
 գտնուին , սակայն անոնք կերելի թէ այնքան նկա-
 տած չեն այն ուսումնասէր՝ բայց տարիքնին առած
 անձինքն , որոնցմէ շատերը տեսնելու պատիւն ունե-
 ցայ անցեալ տարի Հայաստանու մէջ ճանապարհորդած
 ժամանակս : Ասոնք թէև բոլորովին անմասն էին գի-
 տութենէ , բայց սաստիկ եռանդ մը կը ցուցնէին ի-
 րենց միտքը լուսաւորելու կամ գոնէ իրենց զաւակ-
 ները անկիրթ կամ ազէտ չթողելու : Տնտեսական
 դիտութեան հիմնական սկզբանցը բոլորովին անծա-
 նօթ մնալնին անշուշտ մեծ յոռութեանց , չըսեմ թըշ-
 ուառութեան մէջ ձգեր էր զիրենք . ընտանեաց տըն-

տեսութիւնը ամենեին գոհացուցիչ չէր . և ինչ փոփոխութիւններ կամ ինչ բարեկարգութիւններ պիտի ընէին , չգիտէին տակաւին , և միջոցն կպակսէր ռւսներու :

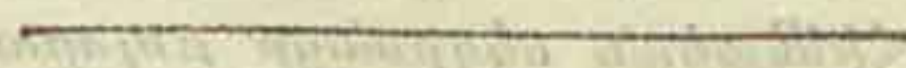
Մշուշտ այնպիսի անձանց հետ խօսակցողն պիտի համակրէ իրենց միճակը . և ի՞նչ է համակրելն եթէ գործնական արդիւնք մը չարտադրէ :

Այս տեսակ համակրութիւն մը ահա թելադրեց ներկայ աշխատութիւնս . որուն ձեռնամուխ եղած ատեն բոլորովին իմ խորհրդոցս ու կարծեացս չմտածելով , ինձ առաջնորդ բռնեցի Մեծօր Նանտօլֆինի անուն խալացի ծերունւոյն պատուական գործն և մինչև անգամ իւր ոճոյն հետեւեցայ :

Արդ քաջայոյս եւմ որ ազգասէրք իմ դիտաւորութիւնս իմանալով , պիտի բարեհաճին ներողամիտ լինելու , եթէ ակամայ թերութիւն մը գործոյս մէջ սարգած գտնեն , և իրենց խրախուսովը յորդոր պիտի ըլլան ինձ ուխտիս մէջ յարատեւելու յօգուտ և ՚ի պայծառութիւն սիրելի Աղգիս :

Արդեկա , մարտ 1859 :

Ն Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Ն

ՕԳՏԵՂԵՐ ԽՕՍԵՎՅՈՒԹԻՒՆԻՐ

ԸՆՏԵՆԵԼՅ ՎՈՒՆՎ ԵՐՈՒԹԵԼՆ

Վ Ր Ա Յ

ՀԱՅՐ : Գոյլեղի ուսուցիչները, փոյթը, ժրուածիւնն ու ճարտարութիւնը, իմաստուն կառավարութիւնը, բարի սովորութիւններն ու ունակութիւնները, մարդասիրութիւնը, անուարարոյցութիւնն ու քաղաքավարութիւնը նշանաւոր կրնեն ընտանիք մը :

Աստի պարտին հարք ջանալ, քանի որ ընտանիքնին կը մեծնայ, ապրուստի աղբիւրներն ալ ճոխացնել և առաւելուլ 'ի շնորհս, 'ի բարեսրտութեան և 'ի բարեկարգութեան, հոգ տանելով միանգամայն որ իրենց փառքը, պատիւն ու համարումն ալ աւելնայ որ ըստ օրէ :

Օերք ըստ իմիք ընտանեաց խելքն ու հոգին կը համարուին, և ասոնց ամենէն մեծ ուրախութիւնը աշխարհիս վրայ զաւակներն առաքինի տեսնելն է :

Եւս նպատակաւ է ահա, սիրեցեալքդ իմ, որ կուզեմ ձեզ հետ խօսակցիլ և ձեզ հաղորդել ինչ որ ընթերցմամբ և ուրիշներու բերնէն ուսած և իմ երկար կենօրս փորձած եմ. որպէս զի դուք ալ իմ խրատներէս և ձեր առանձին ուսմունքէն օգտեալ, զարգանաք 'ի բարելաւութեան : Օյի հարց պարտա-

ւորութիւնն է իրենց բարի անուամբը , օրինակովն ու
խրատութիւնն թէ հարստութեամբ օգտակար լի-
նել իրենց որդւոցը :

Մ. Երկար կենացս մէջ ուսած բաներուս ամե-
նէն առաջինն ու խիստ կարեւորը կրնամ ըսել թէ
տնտեսութիւնն կամ խնայութիւնն է :

Խնայութիւն չընողը դեռ չգիտեր թէ որքան
տրամադիթ և իւր շահուն վնասակար է զեղխութիւ-
նը , և թէ ինչ աստիճան դժուարութեամբ ու վաս-
տակօք հաւաքուեր է հարստութիւնը : Այլ որ սահ-
ման չդնէր իր ծախուցը , անշուշտ օր մը կաղքատ-
նայ . և աղքատը աշխարհիս մէջ մեծ անձկութեամբ
կը տառապի :

Խիստ իրաւացի է այն առածը թէ « իր քսակը
երկու ստակ չունեցողը մէկ մը չկրնար ակնկալել ու-
րիշին քսակը » :

Խնայող եղի՛ք ուրեմն , որդեակք , և իրրե-
օխերիմ թշնամիէ մը զգուշացէ՛ք աւելորդ ծախքերէ :

ՈՐԴԻՔ : Չեմք կարծեր թէ ծախքէ փախչելով
ազահ կամ կծծի ըլլայն ալ ձեզ հաճոյ կը թուի :

ՀԱՅՐ : Ոչ երբէք . ազահութեան ու կծծիու-
թեան պատուոյ և անուան դպչելիք բան մը չկայ աշ-
խարհիս վրայ . ամենէն պայծառ ու պատուական ա-
ռաքինութիւնն անգամ ասոնց մօտն կ'աղօտանայ :
Մ. գահութիւնը խիստ ատելի բան է , և մեծ նեղու-
թիւն ու ձանձրոյթ կը պատճառէ մարդոյս : Արտըք-
նի ազահը հաւաքելու ատեն , կը վշտանայ ի պահե-
լոն , կը խռովի , կը տրտմի , երբ անակնկալ դիպ-

ուածով մը սովորականէ դուրս ծախք մը ընել ըստիպուի : Այս բաները երբէք չեն պակսիր ազահ ու կծծի մարդոց գլխէն . ուստի և միշտ տրտում է գէմքերնին , և ամենեին չեն կրնար վայելել ստացուածքնին : Այսպիսեաց ոչ մարմինը , ոչ ալ հոգին հանգիստ ունի :

ՈՐԴԻՔ : Սերեմն ազահ կամ կծծի չերևելու համար մտաող լինելու է :

ՀԱՅՐ : Մի որ անխելք երեխի չուղեր , պէտք է խնայող ըլլայ . և ինչու համար . երբ բռնութիւն մը չկայ , խնայող քան թէ մտաող պիտի չլինիմք : Այն ծախքերը , որ ճշմարտիւ հարկաւոր չեն , երբէք գովելի չեն համարուիր իմաստնոց առջին : Այսպէս տեսած եմ , և դուք ալ որ մը կը տեսնէք թէ մարդ մը որքան մեծամեծ ծախքեր ընէ , տակաւին կը մեղադրուի : Անշուշտ ըսողներ պիտի գտնուին թէ այս ինչ բանը խիստ շատ կար , և այն ինչ բանը խիստ քիչ : Այլ թէ շքեղ հրաւեր մը ընես իբր հարկ և տուրք բարեկամութեան կամ բարեկամաց մէջ սէրն ու ընտանութիւնը հաստատ պահելու համար , թողումք մտաց յուզմունքն , հոգն ու շիտթը , բանի մը պակսիլը , ուրիշ բանի մը պէտք լինելը , ծառայից պատճառած ձանձրոյթն և ուրիշ անհամար անձկութիւնները , որք մարդս հրաւերէն առաջ կը յոգնեցնեն . թողումք ստացուածոց կորուստը , վէճերն ու տանը վրդովումը : չիշեմք որ բան մը պահուած չմնար . կը կորսուի այս ինչ բանը , կը կորի այն ինչ բանը , մէկ կողմէն այս ինչ բանը

կուղենն , միւս կողմը այն ինչ բանը փոխ կանուռն .
որը կը հրամայէ , որը կը վասնէ , որը կը խնդրէ ,
որն ալ կը պատասխանէ . զանց ընեմք կ՛ծու խօս-
քերը , մեծամեծ պակսութիւններն ու ստորանքը , որք
վշտագին տպաւորութիւն մը կընեն մարդոյս միտ-
քը . — Եւ ի՞նչ ըսեմք որ եթէ հրաւերդ քիչ մը չա-
փաւոր ըլլայ , սակաւք գքեզ կը գովեն շքեղու-
թեանդ համար , և բազումք կը մեղադրեն խնայու-
թիւնդ : Այլ իր.սւամբ չպիտու ծախքերը անխելքու-
թենէ յառաջ կու գան . և խոկմամբ անխելքու-
թիւն մը գործելը կրկնապատիկ անխելքութիւն է :
այսուամենայնիւ ասոնք ուրիշ աւելորդ ծախուց հետ
բազդատելով բան մը չեն . զի տարին մէկ քանի ան-
գամ հազիւ կը պատահին . մանաւանդ որ ասանկ հը-
րաւերներ ընողը եթէ խելքն բողորովին չէ թու-
ցեր , վերջապէս զինքն կը չափաւորէ : Իսկ անվիճե-
լի հաստատուած է սա ճշմարտութիւնը , թէ ուրիշ
բան մը այնքան չփութացնէր ո՛չ միայն ընտանեաց , այլ
և ամբողջ երկրի մը կործանումը , որքան որ սովո-
րական եղած անբանաւոր ծախքերը : Օ՛րհիս անձինք
թշնամի են իրենց ստացուած ոցը , և ճամբէ կը հա-
նեն ուրիշները պարտքով ապրելու . կապականեն ե-
րիտասարդաց բարքը՝ որք բնականաբար հակամէտ են
իզբօսանս և ի զուարճութիւն , քան թէ ի գործ և
յուսումն . և աւելի յօժարամիտ իրենց հասակակցաց
և ունայն ծախքեր ընողներուն մօտն յաճախել քան
թէ տնտեսագէտ կամ խնայութիւն ճանչող ծերոց :
Այսպիսիները զուարճութեանց մէջ յաճախելով , ի-

րենց ունակութիւն կրնեն զուարճութիւնը . անձնա-
 տուր կրլան մեղկութեան , խնճոյից և հեշտասիրու-
 թեան . կխուսեն գովելի և առաքինական սովորու-
 թիւններէ ու կրթութիւններէ , զեղխութիւնը իրենց
 մի միայն փառքն ու պատիւը համարելով : Աւելեթ
 այնպիսի մը գտնուին որ իւր բարեբարոյութեամբն ա-
 ռաքինութեան միտեալ է , իսկոյն ուժգնութեամբ
 վրան կ'յարձակին և զինքն կ'պատեն : Այստաբարոյ
 և չար ոգիք , զեղխը , որկրամոլը , ստախօսը , սո-
 գոմականը , խեղկատակը , երգեցողն , պարողը ,
 խառնագնացը ընդ աղքն և ընդ ծոպ զարգարուած
 կ'վազեն մեծաւ փութով ի խնդիր թռչնոյն , իբրթէ
 մոլութեան դպրոցն կամ գործատունն բերելու հա-
 մար : Այս կերպով պարզամիտ երիտասարդները կրնկ-
 նին որոգայթը անգէտ ու անկարող անտի զերծա-
 նելու : Աւել ահ , ի՞նչ յոռութիւններ չեն գործեր :
 Ազոզանան իրենց ծնողքէն , ազգականներէն , բա-
 րեկամներէն . փոխ կ'առնուն , կ'վաճառեն : ()ըր կը
 ծնանի , նոր պէտքեր ալ հետը կ'ծնանին , նոր ան-
 պատուութիւններ , մեծադոյն պարսաւանաց արժանի
 գործեր կ'կնքեն զտիւր : Այլքատութիւնը վերջապէս
 իւր սրնթաց թեօքը կ'հասնի . կ'մնան առանց բարե-
 կամի կամ պաշտպանի կուրացուին իրենց սրտակից-
 ներէն՝ զորս իրենց մեծամեծ ծախուցը ատեն բարե-
 կամ կ'արծէին . կ'մոռցուին այն հրապուրիչներէն , որ
 մտխելն կ'գովէին և դաւաթ ի ձեռին կերդնուին
 ու կ'խոստանային կեանքերնին իրենց համար զոհել ,
 նման ձկանց , որք երբ կ'երբ ջրին մէջ կ'ծածանի , բազ-

մութեամբ կհաւաքուին . կերը յախշտակուելէն ետև
 իսկոյն կցրուին , կաներևութանան : Աւ ինչ աղե-
 տալի օրինակներ տեսած չեն այս աչուրները , զոր
 հարկ չեմ համարիր յիշել : Օգոյշ կեցէք ուրեմն
 զեղիսութենէ ու չար ընկերութենէ : Արբէք ձեր
 միջոցի ներածէն աւելի մի՛ մսխէք . հետևող եղիք
 առաքինութեան , և հնազանդ՝ ձեր մեծերուն : Հա-
 ճախեցէք ընտիր ընկերութեանց մէջ , կերպարանե-
 ցէք ձեր անձը ըստ օրինակի և վարդապետութեան
 իմաստնոց . մի՛ ըլլաք յերգամիտ և ունայն : Մար-
 դասիրութիւնը , ողջախոհութիւնն ու պարկեշտու-
 թիւնը մեծ գովութեան արժանի է յերիտասարդս :
 Ի մոլութեան կրնակի ստրջանքն ու տագնապը . Իսկ
 առաքինութիւնը բողորովին ուրախ և զուարթ դէմք
 մը կներկայացնէ : Հարմարեցէք ժամանակին . եղիք
 բանաւոր , խոհեմ , ժիր ու զգաստ և ջանացէք ար-
 ժանանալ գովութեան , շնորհաց և պատուոյ :

Խնայութիւնը երբէք չմնասէր , մանաւանդ թէ
 շատ օգուտ կգործէ ընտանեաց : Ինչ անվայել
 բաղձանքներէ , ու ինչ չափտու յօժարութիւններէ
 զմեզ չկասեցնէր : Օ եղիս պատանիները շատ ան-
 դամ ընտանեաց շէնքն 'ի հիմանց կխարխալեն . իսկ
 տեսեսագէտ ու պարկեշտ ծերերը առողջութիւն և
 կեանք կմատակարարեն անոր :

Խնայութիւն ընող անձը միշտ հանդիստ կապրի ,
 զի ապահով է իւր ապրուստը . և ունեցածովն բա-
 ւականացողն ազքատ կամ կարօտեալ չկրնար հա-
 մարուիլ :

ՈՐԴԻՔ . Մսխող կամ զեղիս անձինք ազահ կոչ-
ուելու են . զի երբէք գոհ չեն ըլլար շահածովին .
և ամեն բան կրնեն շահելու համար .

ՀԱՅՐ . Մի՛ խորհիք թէ չափազանց խնայու-
թիւնը հաճելի բան է ըսել կուզեմ . այլ կիմանամ
որ ընտանեաց տէր մը պէտք է ՚ր խնայող ըլլայ քան
թէ զեղիս . զի հարց պարտքն ու յգուտն է խրատել ,
կրթել իրենց որդիքը , և անոնց բարի օրինակ հան-
դիսանալ :

ՈՐԴԻՔ . Մսխողը ձեզ հաճելի չլինելով , ան-
շուշտ չմսխողը հաճելի պիտի ըլլայ : Արդ ազահու-
թիւնն ու կծծիութիւնն ալ տեսակ մը չմսխել ըլ-
լալով , ձեզ անհաճոյ լինելու չէ :

ՀԱՅՐ . Ոչ երբէք :

ՈՐԴԻՔ . Ուրեմն ի՞նչ է ձեր ըսած խնայութիւնը .

ՀԱՅՐ . Վա՛ւք լաւ գիտէք որ ես ^եերբէք լսելով
գոհ չեմ ըլլար . այլ միշտ կուզեմ փորձելով ստու-
գել : Չեմ հաւատար , մինչև որ անվիճելի փաս-
տերով հաստատուի ճշմարտութիւնը : Արդ անհա-
ճոյ է ինձ մսխողն կամ զեղիսը , զի անխելքութեամբ
կվատնէ . և կատեմ ազահ կամ կծծի անձինքն , զի
իրենց ստացուածքը ըստ պատշաճին չեն գործածեր ,
և միշտ անսահման ցանկութեամբ առաւելին կրփա-
փաքին . Վիտէք , որոնք են ինձ հաճելի , անոնք որ
իրենց բարիքն ըստ ժամանակին և ըստ տեղւոյն կը-
գործածեն , և գիտեն չափը . աւելորդը կպահեն :

ՈՐԴԻՔ . Հիմա հասկցանք . ըսել կուզէք թէ
անոնք են տնտեսագէտ որ շատին ու քիչին մէջ տե-
ղը կճանչեն :

ՀԱՅՐ . Նիշդ այդպէս է :

ՈՐԴԻՔ . Եւ ինչպէս կրնայ շատն ու քիչը որոշուիլ :

ՀԱՅՐ . Խիտ դիւրաւ :

ՈՐԴԻՔ . Ենորհք ընէք մեզ բացատրէք :

ՀԱՅՐ . Օգուշանալով կամ նախատեսելով , որ ծախք մը ոչ չափազանց կամ թէ պարկեշտութեան ներածէն աւելի , ոչ ալ հարկաւորէն պակաս ըլլայ : Եւ ստոյգ կրտեմ որ եթէ երբէք անձկութեան մէջ ընկեր եմ , խնայութեամբ քան թէ ուրիշ կերպով կրցեր եմ անտի զերծանիլ :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ է ըստ ինքեան այդ ըսած խնայութիւնդ .

ՀԱՅՐ . Ըստ ինքեան է օգտակար , գովելի ու հարկաւոր . և զայս կհաստատեն բոլոր դիտնականները , բանաստեղծք , իմաստասէրք , պատմագիրք . ու քաջ կապացուցուի փորձով : Հայտնի կտեսնէք որ եթէ խնայել չըլլայ , շահը ամենեին տուն չկընար գալ : Եւ ունայն բան է չունեցածդ կամ քեղ բերուածը պահել ուղել . ուստի իրաւամբ կըսուի . «ի՛նչ օգուտ շահելն , երբ խնայութիւն չկայ ի ծախքս» : Մարդ կաշխատի շահելու , որ ըստ պիտոյս գործածէ , առողջութեան ատեն կ'յոգնի , հիւանդութեան ատեն հանդիտ ընելու համար :

Ինչպէս որ միջուկը ամառն պաշարը կպարտատէ ձմեռան համար , նոյնպէս սէտք է գործածել զբամբ , և ոչ թէ պահել սէտք եղած ժամանակ : Օյ տեսնեսութիւնը ոչ թէ պահել ըսել է , ալ

ի պիտոյս գործածել : պէտք եղած ատեն ծախուց
խնայելը կծծիութիւն է , հետեաբար և մեղադրելի
ու մնասակար :

Վիտած էք արդեօք այնպիսի անձինքն՝ որ քաղց-
կեղ եփելու համար միրգ ու մեղր կգնեն , և չա-
փաղանց խնայութեամբ մրգաց լաւն յուրին չզատե-
լով , կընուն զամենքն մէկ անօթի մէջ ու կպահեն .
Եւ անգամ մ'ալ ձեռք չեն զարներ մինչև որ ապա-
կանի , Արծես թէ թափելու համար աշխատած են :
Եւ ևս չէք , տխմարք , առաջ մէկ քիչ ընտրու-
թիւն ընել , և ժամանակին գործածել զայն սեղանին
վրայ , կամ տալ ուրիշին : Մտիկայ անտեսութիւն ,
պահել կրնայ կոչուիլ , վատնել չէ՞ արդեօք :

Մյայտ է նաև երբ որմի մը մէկ կողմը ան-
պատասպար թողուած ատեն անձրևէ օդը : Ածծին
երկրորդ աւուրը կսպասէ , յետոյ միւսին . չուզեր
ծախք ընել . դարձեալ կանձրևէ , ջուրը խորքն կը-
թափանցէ : Այստիկն ատաղձներն , կծայթին , կկոտ-
րին , կկործանի որմը , և ան ատեն մէկ դրամոյ մնա-
սը տասնով չկրնար գոցուիլ : Մսկէ յայտնի կտես-
նուի թէ որքա՞ն մնասակար է ժամանակին և ըստ
հարկին ծախք ընել չգիտնալը : Ստացուածքն խո-
հեմութեամբ պահելն ու գործածելը յաջողութենէ
ու ժրութենէ աւելի պիտուական է :

Մրդ հասկցուելով թէ ի՞նչ է անտեսութիւնը ,
կմնայ հիմա քննել թէ ի՞նչ բան կայ աշխարհին վը-
րայ , որ բացարձակապէս մերն կրնայ կոչուիլ . և զոր
գործածելու կամ պահելու կատարեալ իրաւունք ու-
նիմք :

ՄՐԴԻՔ . Արօնք են այդ բաները .

ՀԱՅՐ . Մի՞թէ կինս , տունս , որդիքս : Ա՛չ .
ասոնք մերն չեն կրնար կոչուիլ . զի այն բաները որ
մենէ կրնան առնուիլ , մերը չեն : Վաղղը կրնայ մենէ
յափշտակել մեր կինը . որդիքն , ստացուածքը և այլն :

ՈՐԴԻՔ . Կրնայ :

ՀԱՅՐ . Ուրեմն աւելի իրն քան թէ մերն են :

ՈՐԴԻՔ . Ե՛յն բանը որ կերպով մը մենէ չը-
կրնար յափշտակուիլ , որո՞ւ է :

ՀԱՅՐ . Մերն կրնայ մենէ յափշտակուիլ . ու-
սածնիս , գիտցածնիս , փափաքնիս , իղձերնիս , յո-
ժարութիւննիս և այլն :

ՈՐԴԻՔ . Ե՛նչուչտ ոչ :

ՀԱՅՐ . Ե՛հա այսպիսի բաները մերն են . և ե-
րեք բան կայ որ իսկապէս մերը կրնայ կոչուիլ . զորս
մեր ծնած օրէն բնութիւնը մեզ կպարսկէ ըստ կամս
գործածելու համար թէ ի չարն և թէ ի բարին ,
երբ և ինչպէս որ ուզեմք :

Ե՛սոնց մէկն է հոգին կամ այն մասն մեր գո-
յութեան , որով կզգամք , կխորհիմք , կարամարա-
նեմք և այլն :

Արրորդն է մարմինը՝ զոր բնութիւնը հպա-
տակացուցած է հոգւոյն իբր իւր գործին կամ բնա-
կարանը ծառայելու համար .

Արրորդն է ժամանակը , որ ոչ կրնայ կապուիլ ,
ոչ կրնայ պակսիլ , ոչ ալ կերպով մը մերն չըլլալ ,
եթէ այնպէս ուզեմք :

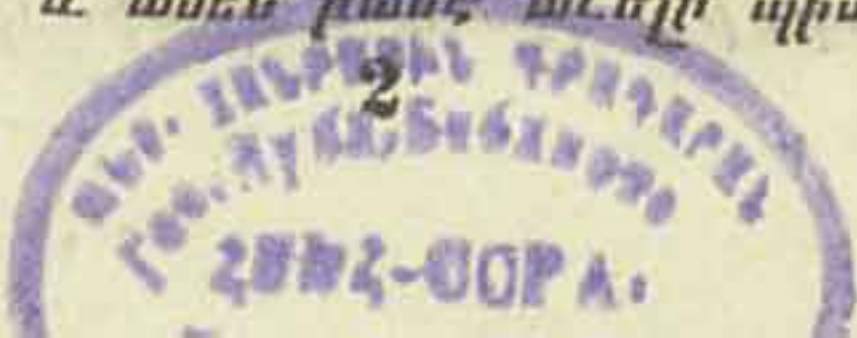
ՈՐԴԻՔ . Ե՛ամանակը ինչպէ՞ս մերն կըլլայ :

ՀԱՅՐ . Եթէ մակոյկի մը մէջ գետի մը վրայ
դանուիք , և ինչպէս կոպատահի , երեսնիդ կամ ձե-
ռունիդ աղտեղէք , ձերը կըլլայ ջուրը , եթէ անով
լուացուիք :

ՈՐԴԻՔ . Մ.Յ՛ :

ՀԱՅՐ . Եթէ զայն չգործածէք , ձերը չլինիր :
Մ.Յայէս է ժամանակը . եթէ գործածեմք զայն լուա-
լու կամ այն աղտն հանելու , որ զխելքն ու իմացա-
կանութիւնը նսեմացուցեր է սոգիտութեամբ , չարա-
կամութեամբ և անհամեստ ցանկութիւններով , ան-
ատեն երջանիկ ու երանելի կլինիմք : Եթէ է որ
երբ ժամանակն գործածեմք ի մարդ և յուսումն
գիտութեանց և արուեստից և յօգտակար կրթու-
թիւնս , մերն կըլլայ : Իսկ երբ թողումք որ օր ա-
ւուր ետեէ անցնի , երթայ առանց բան մը ուսանե-
լու կամ պատուարժան բան մը շահելու , մերն չըլ-
լար : Ակորսնայեմք ուրեմն ժամանակը վայելչապէս
չգործածելով . և կամ անոր է ժամանակն որ օգ-
տակարութեամբ կգործածէ :

Հիմա , որդեակք իմ , դուք ալ հողի , մարմին
և ժամանակ ունիք ձեռունիդ , զոր բնութիւնը ձեզ
պարզեած է : Կիտէք ասոնց որքան անգին բաներ
լինելն : Կիտէք որ մարմնոյն առողջութեանը ամեն
բան զոհ կընեմք . Հապա որչափ առաւել զհողին քա-
ջառողջ , առաքինի ընելու համար մարմնոյն բոլոր
ցանկութիւնները զոհ պէտք է ընել : Իսկ ժամա-
նակը հարկաւոր է ի վայելչս մարմնոյ և ի հանգիստ
հողոյ , և ամեն բանէ աւելի պիտուական :

ՈՐԴԻՔ . Մեծապէս շնորհակալ եմք ձե՛նէ ,
կաղաչեմք , շարունակեցէք խօսքերնիդ .

ՀԱՅՐ . Ըսի առաջ թէ խնայութիւն կամ տըն-
տետութիւն ըսածնիս հարստութիւնը ըստ հարկին գոր-
ծածելն է . Հիմա քննեմք մանրամասնաբար թէ
ինչպէս պիտի պահեմք ու գործածեմք մարմինը , հո-
գին ու ժամանակը : Աւ նախ խօսիմք հոգւոյն վը-
րայով : Հոգւոյն տեստութիւնը զհոգին անձիս
ընտանեացս և բարեկամացս հարկաւոր և Մատուծոյ
հաճելի գործոց մէջ միայն գործածելն կհասկցուի :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ են ձեզ և ընտանեաց և այլն
հարկաւոր եղած բաները :

ՀԱՅՐ . Մտաքփնութիւնը , մարդասիրութիւնը ,
ազնուաբարոյութիւնն և այլն : Արաւ է որ մանկու-
թեանս ատեն անհոգութեամբ փոյթ չունեցայ ուս-
ման , զուարճութիւնն նախապատիւ համարելով . բայց
երբ խելահաս եղէ , սկսայ անձս տալ ընթերցման և գի-
տութեան . կգնէի միտ գիտնոց խօսիցն , կճանայի զին-
քրս սիրցնել և պատուոյ ու գովութեան արժանանալ :
Մեն բանէ աւելի կաշխատէի բարեսիրտ , արդարա-
դատ և համեստաբարոյ ըլլալ . այսինքն՝ ջնարել , չա-
նիրաւել մէկը թէ խօսքով և թէ գործով . ուսու-
ցանել , խրատել , ուղղել զմոլորեալը . սէր , մատա-
հութիւն և գովութեան ունենալ ուրիշին վրայ , տալով
բարի խորհուրդ թէ առանձինն և թէ հրապարակաւ ,
խոհեմութեամբ , անկեղծութեամբ և ողջմտու-
թեամբ : Աործածել զիմացականութիւնն , զգիտու-
թիւնը և զհանձարն ի բարին և ի պատիւ հայրենեաց

և իւրոյն : Աննոնաւոր բռնել Տողւոյն յօժարութիւն-
ները կամ իղձերը , սիրելն , ատելն , զզուելը , կա-
միլը , յուսալը , ըղձալն և այլն . այսինքն՝ սիրել զբա-
րին , ատել զչարն , և փափաքիլ գովելի բաներու :

ՈՐԴԻՔ . Արքազան ուսմունք . իսկ ի՛նչ եղա-
նակաւ կպահուի Տողին առ Մատուած :

ՀԱՅՐ . Երկու եղանակաւ . և այլն՝ Մ՝ որքան որ
հնար է , անդորր պահելով զայն , և ոչ երբէք յու-
զեալ բարկութեամբ , նախանձու և ցանկութեամբ :
Ի՛նչ սկել ամեն արթնութեամբ , որ այնպիսի գործ-
մը չգործեմք , որ երկմտիմք թէ արդեօք բարի է
թէ չար :

ՈՐԴԻՔ . Մ. յսչափս կբաւէ՞ արդեօք :

ՀԱՅՐ . Կարծեմ թէ կբաւէ . զի բարին ու
ճշմարիտը միշտ պայծառ կփայլի . իսկ բարի ու ճշ-
մարիտ չեղած բանը միշտ շփոթ ու կասկածելի կեր-
պարանքմ՝ ունի . և պէտք չէ կամիլ գործել զայն ,
այլ խոյս տալ իբրև ի խաւարէն : Մեր գործոց լոյսը
ճշմարտութիւնն , մեր բարութիւնն է , որ կձկտի ,
կծաւալի մեր բարի գործոցը , բարի համբաւոյն և
բարի անուանը հետ : Չկայ այնքան աղօտ ու խա-
ւարային բան մը մարդոյս կենացը մէջ . որքան չարա-
գործութիւնը , անբանաւորութիւնն ու վատանունու-
թիւնը . և ոչինչ այնքան հաճելի , որքան առաքինու-
թիւնը , բարութիւնն ու համեստութիւնը :

ՈՐԴԻՔ . Մ. յսօր կիմանամք ձե՛նէ , ոչ միայն
տնտեսութեան այլ և քաղաքավար կերպով ապրելուն
ինչ լինելը . այսինքն՝ ըլլալ ուսումնասէր , առաքի-

նասէր , ընել այնպիսի գործեր որ կասկածելի կամ
երկբայելի չեն . և կաղաչեմք որ մարմնոյն վերաբե-
րեալ տնտեսութեան վրայ ճառէք :

ՀԱՅՐ . Մարմնոյն տնտեսութիւնը ճիշդ հոգ-
ւոյն տնտեսութեանը կենանի . այսինքն՝ գործածել
զայն գովելի եղանակաւ , պարկեշտութեամբ ու հա-
մեստութեամբ . պահպանել զայն որքան որ հնար է ,
ողջ առողջ և գեղեցիկ . պահել զայն մաքուր ու
սուրբ , և գործածել ձեռքն , ոտքն , լեզուն և միւս
անդամները , ինչպէս խելքն ու միտքը ի գործս պա-
տուականս և յօգուտ հայրենեաց , ընտանեաց և
անձին :

ՈՐԴԻՔ . Մեծապէս շնորհակալ եմք ձեզ որ
ձեր խրատուցն համեմատ մեզ օրինակ ալ կհան-
դիսանաք : Արդ շնորհք ըրէք ըսելու թէ ինչ
բան օգտակար է առողջութեան : Արովհետեւ ձեր
հասակացոցը մէջ ձենէ առոյգ , ձենէ քաջառողջ
ու բարետես մէկն չեմք տեսներ . զի ձեր ձայնը , լսո-
ղութիւնն ու տեսութիւնը լաւ վիճակի մէջ է . ջի-
ղերնիդ կորովի , անդամներնիդ ազատ և առողջ , որ
այնքան հազուագիւտ բան է ձեր հասակին մէջ :

ՀԱՅՐ . Գոհութիւն Մատուծոյ , ողջ առողջ
եմ , թէև առջի առոյգութիւնս չունիմ : Բայց այս
հասակիս մէջ առոյգութենէ աւելի խելք ու խոհե-
մութիւն պէտք է ինձ : Այլ հիմա վայելած առողջու-
թիւնս բոլորովին պարտաւոր եմ ողջախոհութեան ե-
րիտասարդական հասակիս մէջ :

ՈՐԴԻՔ . Թանկագին է առողջութիւնը . և ինչ-
պէս կրնամք զայն պահել :

ՀԱՅՐ. Չափաւոր ու զուարճալի կրթութեամբք .
կրթութիւնը կամ շարժումը շատ օգտակար է ի պահ-
պանութիւն կենաց . ջերմութիւն ու կորովութիւն կը
մատակարարէ մարմնոյն , կրառնայ չպիտու և փնա-
սակար հիւթերը , կկազգուրէ ջիղերը : Սոկրատի
համար կը պատմեն թէ տանը մէջ շատ անգամ կը
պարէր ու կցատկէր :

ՈՐԴԻՔ. Ի՞նչ բան օգտակար է ասկէ ետե :

ՀԱՅՐ. Պարկեշտութիւնը , զգաստութիւնն ու
զուարճութիւնը կենսական պայմանքն են քաջառող-
ջութեան :

ՈՐԴԻՔ. Եթէ կրթութիւն կամ շարժումն չըլ-
լայ , ի՞նչ ընելու է ան ատեն :

ՀԱՅՐ. Երբեմն կպատահի որ պատեհ չեմք
ունենար . ան ատեն պէտք է մեծ զգուշութիւն ը-
նեմք կերածնուս և խմածնուս , դժուարամարս կերա-
կուրներէ կասիմք և աւելի չափաւոր ըլլամք :

ՈՐԴԻՔ. Ահականամք որ կրթութիւնը կամ շար-
ժումը , ուտելեաց ու ըմպելեաց զգուշութիւնը , բա-
րեխաոնութիւնը և փնասակար բաներէ կասիլը կը
պահեն զառողջութիւնը . այնպէս չէ :

ՀԱՅՐ. Եւ ոչ միայն զառողջութիւնը այլ և
զգեղեցկութիւնը . զի առողջութեան հոգ տանողը
կպահպանէ նաև իր ոյժը , դիմաց գոյնն ու զուար-
թութիւնը : Մաքուր արիւնն ու կորովութիւնը ար-
դիւնք են զգաստութեան :

ՈՐԴԻՔ. Մարմնոյն ու հոգւոյն տնտեսութիւնը
փոքր ի շատէ հասկնալով , շնորհք ընէք ժամանակինն
այ մեզ ճանչցնել :

ՀԱՅՐ . Արդէն ձեզ յիշեցի որ անտեսութիւնը
 բան մը լաւ գործածելն և ոչ թէ պահելն է : Տանք
 ընելու է ուրեմն լաւ գործածել ժամանակը . այսինքն
 ի գովելի կրթութիւնս և յուսումն դիտութեանց և
 ոչ յանառակութեան . միտ դնել անցեալ և յիշա-
 տակաց արժանի գործոց և անցից . զարդարել յի-
 շողութիւնը օգտաւէտ ծանօթութիւններով ու ընտիր
 իմաստներով . ըլլալ քաղաքավար , անուշաբարոյ և
 բարեսիրտ , ստանալ դիւրութիւն կամ ճարտարութիւն
 ի խօսս և ուղիղ դատումն յիրս աշխարհի . ծուլու-
 թեամբ կամ անգործութեամբ կամ քնով չվատնել
 զայն , այլ միշտ գործով մը զբաղիլ : Աւ գործերն
 շիտթէ ազատ պահելու համար հարկ է որ առաւօ-
 տուն անկողնէ ելած ատեն մարդ իր բոլոր ընելիքը
 լաւ մտածելով կարգի դնէ : Իմաստունք կրսն
 թէ ժիր մարդն երբէք չտապեր : Աւ իրաւի , զի
 անսիրտ կամ ծոյլ անձինք ժամանակն կորսնցնելով ,
 կստիպուին դիւրաւ կատարելիքնին մեծ ձգամբ ու
 դժուարութիւնով գլուխ տանիլ : Ժամանակին բան
 մը առնելու հոգ չտանելով , անշուշտ մեծ դժուարու-
 թիւն կկրեն վերջը գտնելու :

Աւ ինչպէս որ առաւօտուն գործերն կարգադ-
 րելը , նոյնպէս ալ երեկոյին բոլոր աւուր գործերը
 յիշելն , և անոնց վրայ քննութիւն ընելը խիստ օգ-
 տակար կրնայ ըլլալ : Աւ եթէ անանկ պակսութիւն
 մը գործեր ես , զոր կրնաս հիմայ դարմանել , անմի-
 ջապէս ձեռն ի գործ եղիր . զի լաւ ես է անքուն
 մնալ քան թէ պատահութիւնն կորսնցնել : Քնոյ ,

կերակրոյ պակասն երկրորդ օրը կրնայ լեցուիլ, իսկ
ժամանակինը ոչ երբէք :

Նուրութեան չափ անպիտան գործերէ ալ խոյս
տալով, միշտ անանկ գործոց հետեւելու և զբաղելու
եմք որ միանգամայն շահ գործեն թէ հոգւոյն թէ
մարմնոյն և թէ անուան : Մնանկ գործոց՝ որ պա-
տիւ ու փառք ըլլան մեր ընտանեացը, հայրենեացն
և անձին : Մյսպէս ընելովնիս, այսինքն մեր կարո-
ղութեանը չափ հոգին, մարմինն ու ժամանակը լաւ
գործածելովնիս, պարսաւելի չլինելէ զատ, խղճեր-
նիս ալ զմեզ չդատապարտէր . հարստութիւնը,
փարթամութիւնը միշտ մերը չեն, անկայուն բաղդը
ընտանիքներն, քաղաքներն, աշխարհները, թագա-
ւորութիւններն ու կայսրութիւնները աղքատութեան
և թշուառութեան մէջ կձգէ շատ անգամ . հայրերը
անզաւակ կ'ընողու, անբաւ հարստութիւնները յե-
տին աղքատութեան կ'հաւասարյնէ . անունն անգամ
բնաջինջ կրնէ աշխարհիս երեսէն :

ՈՐԳԻՔ . Աւ տնտեսութիւն ընելու է բաղդին
պարզեացն ալ, ինչպէս են ընտանիքն ու հարստու-
թիւնը, պատիւն ու խնամութիւնը :

ՀԱՅՐ . Գործածութեամբ մերն եղած բանին
համար տնտեսութիւն չընելը մեծ յիմարութիւն է :
Միայն թէ ըստ ասից Տերենգեայ լատին երգիծաբա-
նին, յաջողութեան ձեռ յախորդութեանը հորի հանելու չէ,
նման ճանապարհորդին, որ տանն մտնեցած ատեն
կսկսի կ'ստկածել թէ գուցէ զաւակացը կամ կնոջն
գժբաղդութիւն մը պատահած ըլլայ, և կերպով մը

չարեացն դարման կմտած է : Նախատեսնուած ներառ
այնքան չմնասեր : Սանաւանդ որ եթէ նախատեսած
ձախորդութիւնդ չպատահի , մեծագոյն զուարճու-
թիւն մը կզգաս : Այս ընթացքն պէտք է բռնեմք
յաջողութեան և բարօրութեան ատեն , մանաւանդ
երբ բաղդն սկսի իր դէմքը մէկ քիչ խոժոռցնել :

ՈՐԴԻՔ . Բաղդին պարզեացը ո՞րն ամենէն սի-
րելի է ձեզ :

ՀԱՅՐ . Բնտանիքը . բայց ասիկա պէտ ընելու հա-
մար հարստութեան և բարեկամաց կկարօտիմք . բա-
րեկամաց արժանանալու համար առաքինի ու պատուա-
ւոր լինելու եմք : Այլ առաքինի ըլլալու չափ ի՞նչ
դիւրին բան կայ մեր կարողութեանը մէջ : Ո՞վ
չկրնար ըլլալ , եթէ ոչ չուզողը , յիմարը , որ աշ-
խարհիս անկայուն բաները քան զառաքինութիւնս
նախապատիւ կհամարի :

ՈՐԴԻՔ . Բնտանիք ըսելով ի՞նչ կիմանաք :

ՀԱՅՐ . Օ՛ւաւակներս , կիսս , ծառայքս ու աղա-
խինքս :

ՈՐԴԻՔ . Այլ ի՞նչ տեսակ տնտեսութիւն գոր-
ծածելու է ասոնց նկատմամբ :

ՀԱՅՐ . Ղիշդ ի՞նչ տնտեսութիւն որ քո անձիդ
համար կգործածես . այսինքն՝ օգտակար ու պատուա-
ւոր գործովք զանոնք զբաղեցնել , առողջ ու զուարթ
պահել և հոգ տանիլ , որ ժամանակը չվատնեն : Ա-
մեն անձ իրեն յատուկ գործն ունենայ . տիկինը կա-
ռավարէ կամ խնամէ տղաքը և հսկէ ստացուածոց ու
ծախուց վրայ . մէկ ծառայով կատարուելիք գործը

երկուքի չյանձնուի . և երկուքի ընկելքը մեկուն
կամ անպիտանի մը առջին չդրուի . զի մէկ հոգւով
կատարուելիք գործը երկուքի յանձնելով , անշուշտ
մէկը դատարկ պիտի մնայ . և երկու հոգւով տեսնե-
լիք գործդ բոլորովին մէկուն վրայ ձգելովդ , գո-
հունակութիւն չես կրնար ակնկալել : Աործոց բա-
ժանումն ալ շատ օգտակար բան է , և ամեն մարդ
իրեն յարմար եղած գործը լաւ ևս կկատարէ :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ մը գնած ատենդ միայն հարկա-
ւոր եղածին չափ կառնես թէ աւելի :

ՀԱՅՐ . Թերեւս մէկ քիչ աւելի , եթէ գնածս
շուտ ապականելիք , կտորուելիք կամ կորսուելիք բան
մը չէ . զոր կամ կպահեմ կամ թէ բարեկամի մը
կմատուցանեմ : Իսկ ամենէն կարեւոր բանը ուշադիր
ըլլալն է որ ընտանեաց պիտոյիցը մէջ բանի մը պակ-
սութիւն չզգացուի :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ կամ որո՞նք են ընտանեաց պի-
տոյքը :

ՀԱՅՐ . Ընտանեաց պիտոյքը խիստ շատ են , և
բազմին ներածին չափ միայն կրնամք լեցընել :

ՈՐԴԻՔ . Եւ որո՞նք են ամենէն կարեւորն ու
հնարաւորը :

ՀԱՅՐ . Տուն մը , սնունդ , հագուստ և դաս-
տիարակութիւն , բայց ամենէն հարկաւորը այս վեր-
ջինն է . այսինքն՝ ներշնչել տղոց սիրտը սէր յուսումն
և յառաքինութիւն . վարժել զանոնք ի հնազանդու-
թիւն . զի ուր ակնածութիւնը կպակսի , հոն օրէ օր
կաճի մոլութիւնը : Ըստ անգամ տեսնուած է որ

աղնուարարոյ , զգաստ ու ժիր սլատանիները ճնողաց
անհողու թենէն վերջապէս այս բոլոր գեղեցիկ ունա-
կութիւնները կամ յօժարութիւնները կորուսեր են :

Հայր մը տունը հացով լեցնելով իւր սարսա-
ւորութիւնը կատարած չըլլար . այլ պարտի հակել
զաւակացը վրայ : Վիտել անոնց ընկերքը , քննել
վարքերնին թէ դուրսը և թէ ներսը . չարութենէ
զուսպ պահել զանոնք մեղմ բայց ազդու խօսքերով
քան թէ բարկութեամբ . իբր հայր և ոչ իբրև բռն-
նաւոր վարուելով հեռերնին : Այնպիսի ընթացք մը
բռնել , որ զաւակները երբէք հեռանան իրենց սար-
սաւորութենէն : Վովելի գործոց համար վառելով
սրտերնին , նախատեսել որ մամենեին վտանգ մը չպա-
տահի իրենց : Աշմարել մոլութեան վատանունու-
թիւնը և զուսպ պահել զանոնք չափազանց ազա-
տութենէ :

ԱՐԳ.Ի.Բ. Անթաղրեմք թէ մենք արդէն մեծ ըն-
տանիք մը կկազմենք , ծախքերնիս շատ են , և կը
փափաքիմք ձեզ նման խնայող , պարկեշտ , համեստ
ու զգաստ ըլլալ . փառաւոր տանց մէջ բնակիլ և այլն ,
ինչ ընթացք պիտի բռնեմք :

ՀՅՅԲ. Ժամանակը , յաջողութիւնն կամ ձա-
խորդութիւնը գիտէ : Վսկ իմ համոզումս ան է որ
թէ մեր կենացը և թէ քաղաքական իրաց մէջ խել-
քը բազդէն աւելի նախապատիւ , ու խոհեմութիւնը
ի ձախորդութեան ամեն բանէ գերազանց է : Աւ միշտ
խոյս տալու եմք անգործութենէ , դատարկապորտու-
թենէ , անհողութենէ և չափազանց ցանկութենէ :

լինելով անդորրամիտ , զգաստ , ժիր , մարդասէր ու
բարեսիրտ , և ատելով զտգիտութիւնը , մոլութիւ-
նը , գոռոզութիւնն ու հպարտութիւնը : Այս կեր-
պով ամենուն սիրելի կըլլայ մարդ : Օյ կղաղրի
նախանձը , ու կղաղրի շուքը կամ փառասիրու-
թիւնը . կնուաղի ատելութիւնը , ուր գոռոզութիւնը
չաճիր . կշիջանի թշնամութիւնը , ուր տհաճութիւն
չկայ :

ՈՐԴԻՔ . Ենթէք մեզ հասկցնէք թէ ինչ-
պէ՞ս կառավարելու կամ թէ գործածելու եմք հա-
րրատութիւնը . կամ ուրիշ խօսքով , եթէ դուք մեր
տեղն ըլլաք ի՞նչ կընէք :

ԱՅՅՐ . Եթէ ես ձեր հասակն ըլլամ , շատ բա-
ներ կընեմ : Աջանամ նախ կարգաւորեալ տուն մը
ունենալ . որպէս զի ամեն եղանակի և պարագայի մէջ
հանգիստ ընելով , չստիպուիմք տեղափոխութիւն ը-
նել : Օյ տեղափոխութիւնը մեծ ծախքեր ու ան-
հանգստութիւնք կպատճառէ : Եւ շատ բան կկոր-
սուի , կկուտրի , կապականի . և այս փնասները մինչե-
որ լեցուին , բաւական ատեն անցնելով , շփոթն չը
պակսիր գլխէդ :

Ատանալիք տանս տեղը քաջանունդ օդ մը ու-
նենալու է . որովհետեւ մանկական տիոց շատ փնա-
սակար է վատառողջ օդը : Անձ հողածութեան ար-
ժանի է առողջութիւնը . զի քաջառողջ մարդուն միշտ
դիւրին է ապրուստն ձարել . իսկ հիւանդը կամ վատ-
առողջն երբէք չկրնար հարուստ համարուիլ :

ՈՐԴԻՔ . Եւ ի՞նչ բան մարդոյս քաջառողջու-
թեանը կնպաստէ :

ՀԱՅՐ . Ինչպէս որ ըսի քաջասնունդ օղն ու քաջառողջ կերակուրները , և մանաւանդ լաւ գինին :

ՈՐԴԻՔ . Իսկ բնակարանի նկատմամբ հաստ մը ծախու առնելն լաւ է թէ վարձելն :

ՀԱՅՐ . Ընչուչա ծախու առնելը , միայն թէ բաւական ընդարձակ , բարեշէն ու կանոնաւոր ըլլայ . այսինքն նստելու և պառկելու սենեակները հողէն վեր ըլլան , լուսանց քն մեծ կակ , որմերը կիրով բռուած . և առիքն բարձր , որպէս զի լաւ օդ բանի :

Ըն ատեն ընտանիքդ ալ հանգիստ կընէ . և և թէ հիւր մը դայ , ընդունելու տեղ կ'ունենաս :

ՈՐԴԻՔ . Ընչպիսի տեղ առնելու է տունը :

ՀԱՅՐ . Ըյնպիսի տեղ մը , ուր օդը քաջառողջ , փողոցը բանուկ և դրացիքը բարեկիրթ են . որպէս զի ընտանիքդ կարենայ հետերնին տեսնուիլ : Աւ առաջմէ հարցնելու փնտուելու է թէ հոն բնակողները հիւանդոտ էին թէ ոչ :

ՈՐԴԻՔ . Տունն առնելէն ետև ի՞նչ կարգադրութիւն ընելու է ընտանեաց մէջ .

ՀԱՅՐ . Որ ամենեին բաժանուամն չըլլայ . այսինքն՝ ամենքն ալ մի և նոյն սեղանն նստին . զի ան ատեն մի և նոյն կրակն ու մի և նոյն ճրագը ամենուն ալ բաւէ : Մանաւանդ որ բաժանումը համարձակութիւն կուտայ օտարին : Միաբանած ընտանիքը միշտ ակնածելի ու գովելի է աշխարհիս մէջ . և ընտանեաց գլուխը ան ատեն ևս առաւել կհամբաւի : Ընտանեաց օգուտն ու պատիւը նախապատիւ բռնելու է անձնական օգտէ . և կընկնի գլուխը երբ ան-

դամները կանջատուին : Նստանեաց բաժանամարը մարդոց թիւը չպակսիր , բայց պատիւն ու համարումը կնուաղի :

ՈՐԳԻՒՔ . Աթէ ընտանիք մը այնքան մեծնայ , որ ալ տունն չքաւէ բողորովին , ի՞նչ ընելու է :

ՀԱՅՐ . Բաժանումը անհրաժեշտ է ան ատեն . բայց նայելու է որ բարեկամութեամբ ըլլայ :

ՈՐԳԻՒՔ . Ա՛հ , որքա՛ն զուարճալի է միատեղ ճաշելն . և արդեօք լաւ կերակրելն ալ փափաքելի՞ է :

ՀԱՅՐ . Արկրին նկատմամբ վայելուչը միշտ փափաքելի բան է : Հաւերն և ուրիշ ընտիր կերակուրները տկարաց և հիւրոց աւելի կ'յարմարին . իսկ ուրիշ մսեղէնքն , աղնիւ գինին ու պատուական հացը երբէք չեն կրնար արհամարհիլ :

ՈՐԳԻՒՔ . Ա՛յս բաները օրէ օր գնելու է թէ ոչ :

ՀԱՅՐ . Որքան որ հնար է իր եղանակին գնելու է քան թէ օրէ օր :

ՈՐԳԻՒՔ . Ա՛մեն տեսակէն պէտք եղածը տարին մէ՞կ անգամ գնելու է :

ՀԱՅՐ . Միայն այն տեսակ բաները որ կրնան անվտանգ պահուիլ , և տանը մէջ անհանգստութիւն չպատճառել շատ տեղ բռնելով :

ՈՐԳԻՒՔ . Վրամով գնելէ զատ ի՞նչ միջոց կայ այս բաները հոգալու :

ՀԱՅՐ . Վրամով գնելէ աւելի շահաւոր է երկիր ունենալ կամ մշակել տալ . զի միշտ աւելի դիւրագնի տունդ կուգայ ցորենդ , գարիդ , գինիդ , փայտդ ու մրգեղէնդ . և եթէ կենդանի ալ պահես ,

իւղղ , պանիրդ , թանդ , միսն և այլն :

ՈՐԳԻՔ . Մշակելիք երկիրդ ամփոփ տեղ մը ըլլալու է՝ թէ զանազան մասանց անջատեալ :

ՀԱՅՐ . Մամփոփ տեղ մը ըլլալը նախապատիւ է :

ՈՐԳԻՔ . Ի այց գինի հանելու համար այգին զառ ի վայրի վրայ արեւշատ տեղ պէտք է . ցորենի համար դաշտային կամ բացօդեայ վայր մը , և հողը կակուղ ու թեթեւ լինելու է . փայտը բլրի վրայ շուտ կհասնի , խոտը զով ու խոնաւ տեղուանք և այլն :

ՀԱՅՐ . Մըդ այսքան տարբեր բաները ինչպէս կրնամք ամփոփ տեղ մը մշակել :

ՈՐԳԻՔ . Նանկ տեղուանք տեսած եմ , ուր օդը քաջանունդ , երկիրը զուարթ , տեսքը գեղեցիկ , ուր ոչ գետ մը կյորդէ , ոչ տեղատարափն կհեղեղէ , ոչ ալ գողք կյափշտակեն . ուր հազիւ կպատահի մնասակար հողմք հնչել . ուր ջուրն է բարեհամ և առատ , ամեն բան քաջառողջ , մաքուր ու աղնիւ (1) :

Մհա այսպիսի տեղ մը ձեռք ձգելու է , զի ան ատեն ամեն բան կրնաս մշակել և հանդիստ սնուցանել ընտանիքդ . միայն թէ բնակարանդ շատ հեռուն ըլլալու չէ . որպէս զի կարենաս յաճախակի այց երթալ և մշակներդ դիտել : Օյի հիմակուան ժամանակներս մարդոց չարամտութիւնը սահման չունի :

(1) Ի հրատարակել իմ զուղեորութիւնս ի Հայաստան , Մեթերցասէրք այսպիսի վայրաց նկարագրութիւններ յաճախ պիտի տեսնեն :

Նորոր մտած մունքնին զմեզ խարել է. երբէք հաշուի մէջ իրենց շահուն զէն գալու սխալմը չեն գործեր :
 Մնաց կիսնդրեն որ իրենց համար եղ, ոչխար, այծ, մատակ և այլն գնեմք. յետոյ փոխ ստակ կուզեն, որ իրենց պարտատեարցը վճարեն. հազուստ պէտք կըլլայ ընտանեացն և օժիտ դասերցը: Խորձիթնին նորոգութեան կկարօտի. կարճ խօսքով ամեն օր բան մը պիտի պակսի իրենց : Այլ որքան որ հարստանան, այնքան աւելի կուլան, այնքան աւելի խղճալի կցուցնեն վիճակնին : Հետդ խօսած ատեն անշուշտ նոր ծախուց հաշիւ մը քեզ պիտի ներկայացնեն : Աթէ բերքն առատ ըլլայ այս տարի, լաւ մասն իրենց պիտի պահեն, եթէ առատութիւն չըլլայ, զէնն միայն վրադ պիտի ձգեն, միշտ լաւն իրենց, յոռին քեզ պիտի ըլլայ :

ՈՐԳԻՔ. Ուրեմն լաւ ևս է շուկայէն ամեն բան գնել քան թէ այդպիսի մարդոց հետ գործ ունենալ :

ՀԱՅՐ. Վաւարոյն է այսպիսեաց հետ գործ ունենալ, զի ան ատեն աւելի փորձ կըլլամք ու լաւ ևս կրնամք վարուիլ քաղաքացւոց հետ : Վիւղացիք զմեզ կսովընցնեն անսիրտ չըլլալ. և եթէ ժիր ու արժուն մնամք, քիչ անգամ կպատահի որ անոնք զմեզ խարեն :

ՈՐԳԻՔ. Ա՛հ, որքան իրաւամբ և իմաստութեամբ կխօսիք :

ՀԱՅՐ. Արկիր գնելու ատեն հողոյն բեղմնաւորութեանը չափ օգոյն քաջառողջութիւնն ալ դիտելու արժանի է : ()դը քաջառողջ եղած տեղն

մինչև անգամ պտղեղէնք և մրդեղէնք առատ, աւելի ընտիր ու համեղ կըլլան: Մանաւանդ որ անառը երբ հոն երթաս, առողջութիւնդ ալ կօղտի և զուարճութիւնդ կատարեալ կըլլայ: Այնպիսի տեղ մը ըլլայ երկիրդ, որ պտղեղէնք և մրդեղէնք առանց դժուարութեան և բազում ծախուց տունդ կարենան բերուիլ, և ուղած ատենդ երթաս դործերուն նայիս: Ասանկով աշխատաւորք ալ հոն յաւճախելդ տեսնելով, խարդախութիւն կամ ծուլութիւն չեն կրնար ընել:

Մրդի ծառերը կարգաւ և ընտրանօք պէտք է տնկել, անանկ որ տեսքը զուարճալի և շուքերնին բուսոց անմեաս ըլլայ. կամ թէ ըսեմ հողին հիւթը չպակսի, կամ թէ պտուղները ժողոված ատեն դործերը չաւրին: Ա՛հ, ի՞նչ գեղեցիկ բան է տնկելն, պատուաստելն ու մի և նոյն ծառին վրայ զանազան տեսակ մրդեղէն հասցնելը: Աւ ի՞նչ անպատմելի բերկրութիւն չպատճառեր ձեռօքդ բրցնելն ու բարեկամիդ կամ ազգականիդ մատուցանելը:

ՈՐԻԲ. Ո՛վ կրնայ անզգայ ըլլալ այդ զուարճութիւններուն:

ՀԱՅՐ. Այս տեսակ երկրի մշակութիւնը զուարճալի ըլլալէ զատ օգտակար ալ է: Նոյնը միւս դործերն ցաւօք, վտանգով, մտատանջութեամբ ու երկիւղիւ լի են: Ա գնելն հողն կտիրէ, ի փոխադրելն երկիւղը, ի պահելն վտանգը, ի վաճառելն անձկութիւնը, ի հաւատալն կասկածը, ետ առնելու ատեն աշխատութիւնը: Ասկ արող միշտ հաւատա-

թիմ ու ճշմարտաստու է , միայն կուզէ որ իւր վրայ
 սէր ունենաս ու լաւ խնամես զինքը : Ի Վարնան կա-
 նաչուժիւն , գոյնզգոյն ծաղկուք , անուշահոտու-
 թիւն , թռչնոց գեղգեղանքն են տեսածներդ ու լը-
 սածդ : Եւ մեն բան կծիծաղի , առատ կուժք կը
 խոստանայ , յուսով , զուարճութեամբ և բերկրու-
 թեամբ զքեզ կընու : Աւ ի՞նչ ըսեմ իւր քաղա-
 քաւարութեանն նկատմամբ : Տունդ երբէք դատարկ
 չթողուր . մերդ մրգի ետե , պտուղ պտուղի ետե կը-
 խրկէ : Եւ շնան մէջ բոլոր աշխատութիւնդ քեզ կը-
 դարձնէ , և արժանեացդ կամ ճարտարութեանդ հա-
 մեմատ կիւարձատրէ աշխատութիւնդ . միոյն փոխարէն
 տանն , կաթիլ մը քրտանց համար կարաններով գինի
 կհատուցանէ : Այնու տունդ թարմ ու չոր խաղո-
 դով , շորով , ընկուղով , թուղով , տանձով , խնձո-
 րով , դեղձով , ծերանով , սերկեխով , նուշով , յու-
 նապով և ուրիշ պատուական միրգերով : Չմեռն ալ
 զքեզ չմոռնար , կխրկէ քեզ որթոց ուսեր , ձիթե-
 նի բալուտ և այլն վառելու համար : Աւ եթէ հաճիս
 իւր մօտն մնալ , իւր ընդարձակութիւնը կբանայ առ-
 ջիդ , կմատուցանէ քեզ նապաստակ , այծեամն , կա-
 դաւ , փասեան և ուրիշ շատ թռչուններ ու հաւեր ,
 վառեակներ , հաւկիթ , կաթ , սեր , պանիր և այլն .
 և կջանայ որ բոլոր տարին բան մը չպակսի տունդ :
 Աւ կրնամ արդեօք ըստ բաւականին զինքն գովել : Եւ-
 մեն ժամանակ ըսած են որ մշակեալ երկիրը ապաս-
 տանարան է բարեսիրտ , պարկեշտ , իրաւասէր ու
 անտեսագէտ անձանց : Էոն չկայ խաբէութիւն , դա-

տաւորի և վկայի կարօտութիւն . Հոն գործ չունի
վէճն ու մտատանջութիւնը : Հոն տօն օրերը ծառայ
չուքը հանգչած , խօսակցութեան նիւթ կը լայ քեզ
խաշինքն , բուրժը , եղինք , որժերը . Երբ քաղաք-
ները անիրաւութիւնը , կագն ու կոխը և ուրիշ սոս-
կալի կիրքերն կտիրեն :

Մ. գարակիդ մէջ բան մը տհաճութիւն կամ դժ-
գոհութիւն չպատճառեր , բարկութեան կամ ցաս-
ման առիթ մը չկայ : Մ. մենքն ալ իրարու խօսք կհաս-
կինան . ամեն մարդ իւր գործը կճանչէ , ամեն մարդ
կիտաիւրի սխալն իմանալ և իր մշակութիւնը կատա-
րելագործել : Արբ տնկեա կամ սերմանես , մէկը շնա-
խանձիր , այլ ամենքը կգովարանեն դ.քեզ : Օրը
պայծառ եղած օրերը ինչ զուարթ դէմքեր , ինչ
բերկրալի տեսարաններ չեն ներկայացնելու դալարա-
զարդ բլուրները , մարդագետիներն , վճիտ ջրոց աղ-
բիւրները , առուներն , որք ոստոստելով իբր թէ կը-
թաղչին խոտերուն հերացը մէջ : Աւ որքան կտար-
բերին ասոնք քաղաքաց և հրապարակաց տեսարաննե-
րէն , գոռոզութենէն , հպարտութենէն , բռնութե-
նէն , անօրէնութենէն և այնքան չար մարդոցմէ , ո-
րոնք քաղաքն միշտ աչացդ առջին են և ահանջներդ
անոնց խօսքերովը կլեցուին շարունակ : “Մ.Տ , կեանք
երանական , երջանկութիւն ոչ ծանուցեալ” :

Այլ երջանիկ մշակաց՝ զիւրեանց Նիհ թէ գի-
տիցեն :

Ա իրք . մշակ . Վ. 458 :

ՈՐԴԻՔ . Ուրեմն աւելի նախապատիւ է գեղն
կամ աղարակն բնակիլ քան թէ քաղաքն :

ՀԱՅՐ . Գիւղերն մոլութիւնը , անհանդատու-
թիւնը , շիտթն ու ծախքը քիչ կը լինան . իսկ առող-
ջութիւնը լաւ վիճակի մէջ կ'ապահուի :

ՈՐԴԻՔ . Օգտակներն հոն մեծցնելու է :

ՀԱՅՐ . Աթէ բոլոր կեանքերնուն մէջ բարի
անձանց հետ ընկերանալն հնարաւոր լինէր , գիւղը
անտարակոյս քաղքէն նախապատիւ կրնար համարուիլ :
Եւայց չարակամ մարդոց թիւը այնքան շատցած է
այժմ , որ հարց անհրաժեշտ պարտաւորութիւն է մեծ
խոհեմութեամբ զանոնք ճանչցնել իրենց որդւոցն
ու անոնցմէ զգուշացնել : Աւ ի՞նչպէս կրնամք մոլութիւնը
գատել եթէ ոչ ճանաչելով զայն : Ի՞նչպէս
կրնամք ձայնն կամ եղանակն որոշել եթէ կիրթ ա-
կանջ չունենամք : Աւ նախ մնասել , վիրաւորել ,
յարձակել գիտնալով չէ՞ որ մարդ կրնայ խոյս տալ
թշնամւոյն հարուածէն կամ զանձն պաշտպանել ա-
նոր դէմ :

Եւս պատճառիս համար լաւ ևս է պատանեակ-
ները ի քաղաքս դաստիարակել , ուր մարդոց չափ մո-
լութիւնն ալ բազմաթիւ է . և ասկէ զատ քաղաքա-
վարութիւն կուսնին , արհեստից կճանօթանան և մո-
լութեան անպատուութիւնը լաւ ևս կհիմանան : Հոն
քաջ ևս կտեսնեն պատուոյ , բարի անուան , ազնուա-
բարոյութեանն ու ճշմարիտ իրաւաց դեղեցկութիւնն
և իրաւացի արդար գովեստից ու առաքինութեան
քաղցրութիւնը : Ատեսնեն այս գերազանցութիւններ
ը , կսկսի սրտերնին տրուիալ , և ամեն բանէ նախա-
պատիւ կբռնեն զանոնք :

Մյս խորհրդածութիւններն ընելէս ալ ետքը տակաւին կերկրայիմ, վճաքար չեմ կրնար ըսել թէ որն օգտակարագոյն և աւելի ապահով է. ի քաղաքս թէ ի գիւղս դաստիարակել պատանիները: Վիցի որպէս և է: Չկրնար ուրացուիլ որ քաղաքներն են գործարանք հոյակապ շինուածոց, տերութեանց, պետութեանց, իշխանութեանց, անուան և փառաց. իսկ ի գիւղս կրնակի անգործութիւնը, գոհունակութիւնն, անվրդով ապրելու ազատութիւնն ու քաջառողջութիւնը: Ալ եթէ իմ նկարագրածիս համեմատ ըլլայ ագարակդ, տարւոյն մեծագոյն մասը եթէ ոչ ըողորը, հոն կ'մնամ, իւր մատակարարած զուարճութիւնը կ'վայելեմ, և պարկեշտութեամբ ու բանաւորութեամբ կտածեմ ու կդաստիարակեմ զաւակներս:

ՈՐԳԻՔ. Ալ հագուստ կհագցնես ընտանեացդ:

ՀԱՅՐ. Մտկա առաջինն պիտի ըլլայ իմ խորհրդոցս. այսինքն՝ վայելուչ կերպով հագուեցնել ընտանիքս. զի եթէ այնպէս չընեմ, ագահ կամ կծծի պիտի համարուիմ. և ան ատեն ատելութիւնը ընտանեացս մէջ, և բամբասանքն դուրսը, ծնունդ պիտի առնէ:

ՈՐԳԻՔ. Ալ ի՞նչ հագուստ պիտի հագցնես անոնց:

ՀԱՅՐ. Քաղաքացւոց և ոչ գիւղացւոց հագուստ. մաքուր ու վայելչաձև, ընտիր գոյներով և ազնիւ տեսակ չուխայէ կամ կտաւէ: Հանդիսաւոր օրերը նոր հագուստ, լուր օրերը գործածուած հա-

գուստ , և տան մէջ ամենէն հինը : Հանգերձը պատիւ կրնէ մեզ . բայց մեք ալ զանոնք պատուելու , այսինքն՝ խնայութեամբ գործածելու եմք :

ԱՐԳԻՔ . Ընտանեաց բոլոր անդամոցն ալ գեղեցիկ հագուստ պիտի հագցնեն :

ՀԱՅՔ . Այո , ըստ հասակի իւրաքանչիւրին . անշուշտ զգալի տարբերութիւն մը լինելով անոնց հագուստին վրայ , որ զուրիշները կգերազանցեն իրենց ժիր , հլու և ազնիւ բնաւորութեամբը : Օյի առաքինին պատուելն ու վարձատրելը պարտք մըն է , և կվառէ ուրիշներուն սիրտը բարի նախանձով :

ԱՐԳԻԲ . Ալ և կխօսիք . բայց ո՞ւստի ճարելու է հանգերձից դրամը , ագարակին պտուղքն վաճառելով :

ՀԱՅՔ . Այժմէ մեր գործածութեանը բաւելէ ետեւ բան մը եւելնայ , ի տրամ կվերածեմ զայն և պիտոյքս կհոգամ : Ա՛վաճառելը քան զգնելէ օգտակարագոյն է ընտանեաց տեառնը : Օ՛ախքը միշտ կըլլայ . մանր ու խոշոր ծախքերը երբէք չեն պակսիր . այսօր գլխարկ պէտք կլինի , վաղը տպած , միւս օրը կօշիկ : Այժմէ ծառայ ունիս , կբանի ամսականը . զաւկներդ կմեծնան , հարսանիքներ ընել , օժտել կըստիպուիս : Ա՛ր մէկ ծախուցդ բաւ է ագարակիդ բերքը : Հարկ կըլլայ ուրեմն որ ուրիշ գործ մ'ալ գործես . և՛ եթէ բան եւելցնելու կարող ըլլաս , պահելու ես զայն սովորականէ դուրս ծախք մը պատահած ատեն , կամ հայրենեացդ կամ ազգիդ խրախոյս տալ որ ժիր ըլլան և մանաւանդ գրիչը երբէք ձեռքէ չձգեն : Այս կերպ վարուելով կյուսամ թէ

ստուած ալ յաջողութիւն կուտայ և մարդիկ կ'յա-
ճախեն կրպակդ . որով և շահն ալ օր ըստ օրէ
կեւելնայ :

ՈՐԴԻՔ . Վործաւորները անհիոյժ են և իրենց
անձնական օգուտը իրենց տեառնն օգտէն վեր կընեն :

ՀԱՅՐ . Վործաւոր մը վարձած աստէն մեծ ըղ-
գուշութիւն ընելու է , և իրեն յանձնած գործոց
վրայ շատ անգամ ճարպիկութեամբ հարցումներ ը-
նելն զինքն արժուէ կպահէ . զի գիտնալով որ բան
մը քենէ ծածուկ չէ , անշուշտ ճշմարիտը պիտի խօսի :
Աւել թէ սիւալ մը կամ յանցանք մը գործէ , աւելի
կընայ անգամ մ'ալ չգործել զայն : Աւ իմաստուն
ու փորձ վաճառականները կըսեն թէ առւտրի տէր
մարդուն մատուրները միշտ թանաքով ներկուած կըլլան :

ՈՐԴԻՔ Ի՞նչ կհասկցուի ատկէ :

ՀԱՅՐ . Անքն ու ծախքը միշտ գրի անցնել . զի
եթէ այնպէս չընեմք , շատ բան կրնայ մոռցուիլ . և
ասիկայ նշմարելով գործաւորներն , իրենք ալ կսկը-
սին խարդախութիւններ գործել : Ահատ կարւոր է
նաև , որոց հետ որ առւտուր կընեմք , լաւ հասկնալ
գործերնուն վիճակը : Այս տեսակ բաներու անհո-
գութենէս որքա՞ն գրամ կորսնցուցած եմ : Չհար-
ցուցած , չփնտռած ուրիշին ապրանք հաւատալով , մէկ
մ'ալ սնանկութիւննին իմացեր եմ : Աւ յիմար ու
կոյր է այն մարդը որ իր գործը ուրիշին ձեռքովը կը-
կատարէ . չտեսած՝ ապրանք կգնէ և ուրիշի խօսքով
կվաճառէ :

ՈՐԴԻՔ . Ըսել կուզէք թէ լաւ ընտրութիւնն ըս-
 նելու է գործաւորաց . այսինքն՝ լաւ հասկնալու է ա-
 նոնց վիճակը , բարքերնին , սովորութիւններնին , ու
 նակութիւններնին և այլն : Այլ որո՞նք նախապատիւ
 են , օտար գործաւորներն թէ ազգականաց կամ ծա-
 նօթից մէջէն եղողները :

ՆՅՅՐ . Ետ տարբեր կարծիքներ կան այս կէ-
 տին վրայով . ոմանք կպնդեն թէ օտարականը աւելի
 նախապատիւ է . զի աւելի հլու և հնազանդ կը լայ :
 Արիշները կըսեն ու կերկրային թէ մերոնք գուցէ ժա-
 մանակին մեր ոտքն առնեն : Ինձ հարցնելու ըլլաք ,
 ես կուզեմ որ անակ ծառայ մը կամ գործաւոր մը
 չունենամ որ կարենայ ինձ թշնամութիւն մը ընել
 կամ նենգել : Չեմ յոստար թէ օտարը իմ այգաւ
 կցիս կամ ծանօթիս չափ կակնածէ ու կսիրէ զիս . թէ
 և կարելի է որ անկէ աւելի հլու ու հնազանդ գրաւ
 նուի : Ազգուշանամ պատիւս կամ հեղինակութիւնս
 անանկ մէկուէն ձեռքը դնելու որ ինձ կրնայ վնաս առ-
 թել : Այլ անխելքութիւն կհամարիմ կարծելն թէ
 առանց շնորհաց և օղնոթեան ուրիշին , մարդ կրնայ
 ի պատուի մնալ : Աոյնպէս անխելքութիւն ու ան-
 պատուութիւն կհամարիմ իմիններէս աւելի օտարին
 ընդունելի զինքս կարծելն . Վայց այս խնդիրը բոլոր
 բովին չուճելու համար առաջ պէտք է վճուել թէ
 մերոնք լաւ են թէ յոռի :

ՈՐԴԻՔ . Լաւ են :
 ՆՅՅՐ . Արեմն անոնք մեր մօտն լաւ ազոյն կը լան
 քան թէ օտարք . Այլ ինձ աւելի բանասոր կթուի մեր

ծանօթիցն ու ազգակցացը վրայ վստահութիւնն ու սէր
ունենալ քան թէ օտարաց վրայ, և եթէ պակասու-

թիւն մը գործեն, մեր պարտքն չէ՞ զանոնք խրատել:

ՈՐԴԻՔ. ՂԶմարտիտ է, լայց եթէ զմեզ խաբեն:

ՆԱՅՐ. Եւ որք լաւագոյն է, տեսնել որ օ-
տարը զմեզ խաբէ թէ մեր ազգակցը:

ՈՐԴԻՔ. Մեր ազգակիցները աւելի հաւատա-
րիմ դանուելու են. և եթէ անհաւատարմութիւն մը
գործեն, աւելի անհաճոյ կլինին մեզ:

ՆԱՅՐ. Մտքերնուդ հանեցէք այդ սխալ կար-
ծիքը. ձեր ազգակիցներէն որք չուզէր որ ձեզ հեա
գործ ունենայ քան թէ օտարին հեա: Կուք ձեր

վրայ դատողութիւն ըրէք, որք աւելի հաճելի է ձեզ,
ձերիններուն օգտակար ըլլալ թէ օտարաց: (Օտարը

կջանայ ձեզ հաճոյ երեւիլ. Կայց մեր պարտքը ամե-
նէն աւելի մեր ծանօթներուն օգտակար ըլլալն է: Ե-

թէ օտարը քու միջոցաւդ շահի ու հարստանայ, վեր-
ջը դքեզ չձանչեր. Իսկ քու ազգականքդ երբէք

չեն կրնար ուրանալ քու լարերարութիւնդ. և հե-
տեարար անոնք ալ օր մը քու ընտանեացդ կնապա-

տեն: Եւ մինչև անգամ եթէ ապերախդ դանուին
քեզ դէմ, տակաւին աւելի նախապատիւ է դա-
նոնք ի բարեյաջողութեան տեսնել քան թէ օ-
տարները: Եւ միթէ ազգականացդ ամենքն ալ
չարամիտ են, ամենքն անխելք են: Ի՞նչու հա-
մար հոգ չես տանիր լաւն վատէն որոշելու: (Օտարը
ինչպէս կրնաս ձանչել եթէ ազգականդ լաւ ևս կձան-
չես, ինչո՞ւ համար լաւ ընտրութիւն չես ընել: Ի՞նչ

չու համար հաւատարիմն չես առնելի դործոցդ մէջ :
 Կարձ խօսքով ատելութեան ու անարդանաց նշան է
 իրենները երեսէ ձգել և օտարին երես տալ . իրեն-
 ներուն չվստահիլ և օտարին վստահիլ :

ՈՐԴԻՔ . Իրաւունք ունիք . զի ասանկ ընելով
 մինչև անգամ եթէ զէն կրեմք , մարդիկ շատ չեն
 խնդար վրանիս . մանաւանդ որ անվիճելի ճշմարտու-
 թիւն համարուած է , թէ ան որ չսիրելի իրենները ,
 չգիտեր թէ ինչ է սիրելը :

ՆԱՅՐ . Աթէ ձեր ազգակցացն կամ ծանօթի-
 ցը մէջ ձեր գործոյն յարմար անձինք կգտնուին , ա-
 մենեին օտարաց մէջ մի՛ փնտռէք : Աւ ինչ անպատ-
 մելի ուրախութիւն ձեզ չպատճառելի անոնց թախան-
 ձանքն , զանոնք կրթելը , անոնց հայր կոչուելը . ինչ
 զուարճութիւն չմատակարարելի տեսնել որ անոնք
 յոյսերնին ձեր վրայ դրած են . իրենց բարօրութիւ-
 նը ձեր բարօրութենէն կախեալ կհամարին : Ասկէ
 որքան կտարբերի օտարին ընթացքը : Աթէ քիչ մը
 գործէ հասկնայ կամ փոքր գումարի մը տէր ըլլայ ,
 իսկոյն կսկսի քեզ հետ ընկեր ըլլալ ուղել կամ քե-
 նէ բաժնուիլ : Աէձեր կյարուցանէ որ իր վիճակը
 բարելաւէ , ամենեին բանի տեղ չդնելով քու պա-
 տիւղ կամ օգուտդ :

ՈՐԴԻՔ . Եւ համողութեանք այս ճշմարտու-
 թեանը . կխոստովանիմք որ մեծապէս պարսաւելի բան
 է իրեններն չխնամելն . և իրեններուն հետ վարուիլ
 չգիտցողը օտարին հետ վարուիլ ամենեին չգիտնար :
 Շնորհակալ եմք ձեզ ձեր տուած խրատուցը հա-

մար : Արդէն բաւական տեղեկութիւն ստացանք տան ,
կալուածոց , կրթութեանց և գործաւորաց վերա-
բերեալ տնտեսութեան վրայով : Շնորհք ընէք
քիչ մ'ալ արտագոյ կարգի ծախուց վրայ խօսելու ,
ինչպէս են պարզե տալ մէկուն , հասարակաց կամ
ազգին օգտին , դպրոցի կառուցման , դասատու կանգ-
նելու համար դրամ նուիրել :

ՀԱՅՐ . Արդէն ըսած եմ որ մեր անձին և ըն-
տանեաց համար ամենակարևոր եղած ծախքերը խնա-
յելն մեծ անպատուութիւն է . սնունդն ու հագուս-
տը հարկաւոր են , և դաստիարակութիւնը խիստ կա-
րևոր : Իսկ չպիտու կամ հարկաւոր չեղած ծախքերն
անոնք են , որ չընելովդ մեաս չես կրեր . ինչպէս են
տունդ ներկելը , արծաթեղէն անօթներ ունենալն ,
շքեղ հագուստներ հագնիլը և այլն : Աոյնպէս հար-
կաւոր չեն փառաւոր կազմով կամ ոսկեղօծ դրեան-
քըն , շքեղ ձիան ու հանդերձանք , ոսկեպատ հրա-
ցաններ և այլն . և առոնք կամաւոր ծախք կրնան
կոչուիլ :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ կանոն դնելու է հարկաւոր ու
կամաւոր ծախուց համար :

ՀԱՅՐ . Հարկաւոր ծախքերը անհրաժեշտ են
միշտ :

ՈՐԴԻՔ . Ամենեին պէտք չէ՞ մտածել թէ ի՞նչ-
պէս կրնամք ամենալաւ կերպով զանոնք ընել :

ՀԱՅՐ . Անշուշտ ամեն ծախք մտածելով ընե-
լու եմք . բայց իմ ըսելս ան է որ , եթէ հնար է ,
ժամ մը առաջ ընելովն իս , սիրտերն իս կհանգչի : Իսկ

կամաւոր ծախուց մէջ դանդաղութիւնը շատ օգտա-
կար կրնայ ըլլալ. զի այս ընթացքը բռնելով, պա-
տեհ կուենեամք տեսնելու թէ կանցնի՞ փափաքնիս .
և եթէ չանցնիր, դէթ ամենափոքր ծախիւք զանոնք
լեցնել կմտած եմք :

ՈՐԴԻՔ . Այս մասին ծերոց խորհուրդ հարցը-
նելն ալ օգտակար կրնայ ըլլալ :

ՀԱՅՐ . Երբ փորձով աւելի դիտեն քան
ինչ որ գիտութեամբ կրնայ դիտցուիլ. սպիտակ ծե-
րաց, և ծերութեան տարիներուն մէջ երկայնաձիգ
անցելի մը յիշատակն կպարունակի . մշակեալ միտք
մը ներկայ անցելոյն հետ կբաղդատէ, և կտեսնէ թէ
ինչ ընթացիւք յաջողութիւն կրնայ ըլլալ գործոյ մը
մէջ : Երոց խրատը խիստ վստահելի է . զի հան-
դարտ է միտքերնին . իսկ երիտասարդք արիւնային
են : Երբ փորձած են թէ ինչ է ապրիլը, խորհած
ու տեսած են թէ որ տեսակ կեանքն է լաւագոյնը :
Միշտ օգտակար թուած է ինձ ծերոց մօտն յաճա-
խիլ, և անոնց խորհուրդ հարցնել . զի ժամանակը ա-
մենէն ընտիր դաստիարակն է մարդոյս . անիկա քաջ-
ահմուտ և ուղղադատ կրնէ զմեզ :

ՈՐԴԻՔ . Իայց քանի՞ դժուարին է ձեր տուած
կանոնացն համեմատ տնտեսութիւն ընել :

ՀԱՅՐ . Ամենեին դժուարութիւն չկայ . ով որ
ուզէ, շուտ կսովորի :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ է գլխաւոր պայմանն կամ միջո-
ցը, որով մարդ շուտով տնտեսագէտ կրնայ ըլլալ :

ՀԱՅՐ . Ով որ ժամալաճառ չլինիր, ամեն բան

լաւ կկատարէ : Աւ ուլ որ ժամանակն գործածել գիտէ , տէր կըլլայ ամենայնի : Աւ իրօք կամ երևոյթ ուլ դժուար եղած գործ մը երբ ձեռք նկատես , թէ օղուտդ և թէ զուարճութիւնդ համեմատաբար մեծ կըլլայ . և անգամ մ'ալ նոյնը ընելուդ բողորովին դիւրացած կգտնես : Անձապէս կուրախացնէ զմեզ մեր անձին գոհունակութիւնը . և մեծ գոհունակութիւն կզգամք երբ մեր պարտքը կամ գովելի գործ մը կատարելք : Աւ մեր գործը կատարելէ աւելի ինչ կրնայ գովելի ըլլալ : Տես մրջուներ ինչպէս վաղուանը այս օրձնէ կպատրաստէ . և մեղուները ինչ սքանչելի կառավարութեան ներքե կաշխատին : Բողորն ալ մեծի մը կհնադանդին . ոմանք ծաղկներու քաղցր հիւթը կհաւաքեն , ուրիշները հաւաքուածը կտանին , ուրիշները բեռերը կընդունին և ոմանք ևս շէնքը կը կառուցանեն : Ամենքն ալ ի միասին կտգնին ժողոված հարստութիւննին շապնելու և պաշտպանելու : Այսպէս ահա պիտի կարգադրես գործդ : Արանութդ քանի ծառայ որ ունիս , ամենուն գործը որոշելու ևս անանկ կերպով մը որ իրեն խիստ յարմար կարենայ լինել :

Աւ տես սարդը իր նուրբ թելերը ինչպէս ճառագայթածե կտարածէ , և գործած կտաւին կեդրոնն իւր նիստը կհաստատէ . որպէս զի երբ որ և է կողմ թել մը շարժի , անմիջապէս զգայ զայն , և ըստ այնմ գործէ : Նրտանեաց տեառն ընթացքն ալ այսպէս լինելու է . իր գործոյն կամ տանն վերաբերեալ ամեն բան պէտք է ճանչէ , և զանոնք այնպիսի կեր-

պով մը բռնէ , որ դըռնին միայն ինքն ըլլայ . կամ
իրը թէ կեդրոնական դիրք մը բռնած , կարենայ ա-
մեն բան շուտով տեսնել ու լսել :

ՈՐԳԻՔ . Պատուական օրինակ . բայց ի՞նչ կըր-
նամք ընել երբ բեռերնիս խիստ ծանրանայ :

ՀԱՅՐ . Արբ հօր մը կամ ընտանեաց տեան
բերը խիստ ծանր է , պէտք է գործակից մը դանէ
իրեն : Արանց կվայելէ տնէն դուրս աշխատիլ ու շա-
հիլ տանն համար . տանը միւս գործոց հոգնալտիկ-
նոջն կպատշաճի : Աւ ինչպէս որ անպատիւ բան է
տիկնոջն տնէն դուրս գործոյ զբաղիլ , նոյնպէս ալ
պարսաւելի բան է որ այրը տունն կանանց մէջ փակ-
ուած մնայ : Մեծ ամօթ կթուի ինձ որ մարդ մը
տանն բոլոր խորշերը , բոլոր անկիւնները խուզարկէ ,
մինչև անգամ պատրոյկին հաստ կամ բարակ ըլլալն
դիտէ :

ՈՐԳԻՔ . Ղուկելի բան է ամենն դիտել . բայց
կարծեմք թէ ասանկ մանր մունր իրաց համար միայն
հոգնեցնելը անխելքութիւն է :

ՀԱՅՐ . Աւ իրաւի . ղի ինչպէս որ հիները կը
սէին , մարդս ի բնէ մեծամիտ է , և յարմարութիւն
ունի զօրութեամբ և հնարիւք չարիքն արգիլել կամ
դէմ դնել ամեն տեսակ ձախորդութեան որ կրնայ
պատահիլ կամ իրեն , կամ հայրենեացն , կամ կը-
րօնքին և կամ զաւակացը : Մարդն կնոջմէ աւելի
քաջասիրտ , հաստատամիտ ու յարատեող է . աւելի
կտոկայ վաստակոց , աւելի կհամբերէ անձկու-
թեան , աւելի ազատ է ուղած տեղն մտնելու , ել-

նելու , և օտար երկիրներ շրջելու : Անայք ընդհա-
կառակն երկչոտ , մեղկ ու դանդաղաշարժ են . և ա-
ւելի յարմարութիւն ունին նստողական կենաց : Տը-
նութիւնը նախադասեր ու անօրիններ է ամեն բան .
արանց տուեր է յօժարութիւն տուն բերելու . կա-
նանց՝ պահելու և պահպանելու տուն բերուածն ու
իրենց անձը երկիւղիւ ու կասկածով :

Այլը կպաշտպանէ զտունը , տիկինը , զաւակ-
ներն ու հայրենիքը , ոչ նստելով , այլ խոկմամբ ,
շարժումով , արիութեամբ , քրտինք և արիւն թա-
փելով : Ահ , ի՞նչ պարսաւանաց արժանի չեն այն
կնացեալ դատարկապորտները՝ որք ամենեկին քաջա-
սրբութիւն չունին . և ի՞նչ արհամարհանաց արժանի
չեն այն վատարարոյ անձինքն՝ որք իբր կին քան թէ
այր երեխը նախապատիւ կհամարին : Օ՛հ առաքինի
գործերն սիրողը առաքինի ըլլալ ևս կիտալաքի . և
կանացի բնաւորութիւնը շանարդողը , կանացի կոչուիլ
ալ չամաչեր : Վովելին , ինչպէս որ արդէն յիշեցի ,
տան և ուրիշ մանր իրաց կառավարութիւնը կանանց
յանձնելն , և այրական գործերը մեզ պահելն է :
Արովհետեւ այր մը պարտի ոչ միայն մարդավայել գոր-
ծերն կատարել , այլ և խոյս տալ ամեն տեսակ կանա-
ցի գործերէ : Տիկնոջն կվայլէ խոհագործութենէ
լաւ հասկնալ , որպէս զի հիւր մը պատահած ատեն
կարող ըլլայ ըստ արժանւոյն զայն պատուել :

Ասով չեմ ուզեր ըսել թէ անպատճառ ինքն
պիտի ելիէ կերակուրը , երբ ծառայ կգտնուի տանը
մէջ , այլ կիմանամ որ կարենայ ծառայիցն հրամայել

կամ ուսուցանել . զի շատ անգամ ուղած ատենդ
խոհագործ չգտնուիր , մանաւանդ դիւղօրէքն :

ՈՐԴԻՔ . Եւ ինչպէս կրնայ մարդ իւր կինը
այդ կատարելութեանցն տէր ընել :

ՀԱՅՐ . Չեղի պատմեմ թէ ինչպէս ձեր մայրը
կատարեալ եղաւ : Ասիկայ մեր տուն հարս բերուելէն
մէկ քանի օր ետքը , երբ սկսաւ սիրտը մէկ քիչ տաք-
նալ տանը վրայ , բռնեցի ձեռքէն և բոլոր տունը
զինքը պատարնելով , ցոյց տուի իրեն ցորեն , դարի ,
և փայտ պահելու տեղուանքն և բոլոր կահն ու կա-
րասիքը , անոնց պատշաճ տեղիքն ու գործածութիւ-
նը : Հետոյ զինքն առանձին սենեակս տարի և դու-
ռը վրայէն փակելով , ցուցի իրեն ինչ որ ունէի հա-
գուստի վերաբերեալ և սակեղէն , արծաթեղէն և
ուրիշ թանկագին բաներ :

ՈՐԴԻՔ . Ինչո՞ւ համար այդ թանկագին բա-
ները սենեակդ կպահէիր :

ՀԱՅՐ . Օ՛ր ամենէն ապահով տեղն այն էր . և
հոն առանձինն զանոնք ուղած ատենս կրնայի տես-
նել : Աղէկ չէ որ բոլոր ընտանիքն ամեն ունեցածդ
հասկնայ . և եթէ մէկ կամ երկու հոգի միայն դիտ-
նան , վտանգը քիչ կըլլայ . ու թէ որ բան մը կոր-
սրուի , աւելի դիւրաւ կրնաս գտնել : Իսկ հաշուի
դրեանքս և առեւտրոյ վերաբերեալ թղթերս կնոջմէս
անգամ կպահէի . և ամենեին ազատութիւն չէի տար
որ զանոնք տեսնէ կամ անոնց վրայով հարցումներ ընէ :
Մինչև անգամ զանոնք ձեռք առած ժամանակս մօտս
չէր կրնար գտնուիլ : Եւ երբ անգամ մը հետաքրք-

քրու թեամբ առևտրիս վրայ խնդիրներ կյարուցանէր,
 իրեն ըսի. «Անբաւաւմ դքեզ. տիկին իմ, քու պա-
 «տուցդ համար որ տանն կառավարութիւնը միայն
 «հոգածութեանդ նիւթ ընես և դրսի գործերուն
 «վրայ միտքդ ամենեին չյողնեցնես. մանաւանդ որ
 «կասկածի առիթ կուտայ այս տեսակ հետաքրքրու-
 «թիւնը: () ի հետաքրքիրը ընդհանրապէս իր գաղտ-
 «նիքը ուրիշներուն յայտնելէ ըզորովին ազատ է»:

Ըստ տեսակ խօսքերով զինքն համողեցի որ ան-
 գամ մ'ալ գաղտնիքս իմանալ չուզէ, մինչև որ ես
 իրեն յայտնել չյօժարիմ:

ՈՐԴԻՔ. Մի՞թէ երբէք իրեն գաղտնիք մը ը-
 սելդ պատահեցաւ.

ՀԱՅՐ. Այ երբէք. զի ինքն այնուհետև միայն
 իրեն վերաբերեալ իրայ դարձոյց իւր ուշադրութիւ-
 նը. և երբ ես իրեն հետ խօսէի, խօսակցութեանս
 նիւթը միշտ պիտի ըլլար կամ անտեսութիւնը և կամ
 զաւակաց դաստիարակութիւնը, որպէս զի միտքն լու-
 սաւորուելով այս կէտերուն վրայ, աւելի բանաւո-
 րութեամբ իւր պարտաւորութիւններն կատարէ: Տան
 համար գնած ըզոր բաներս իրեն կյանձնէի. և որ-
 պէս աչալուրջ մնայ, ժամանակ ժամանակ զանոնք կը
 փնտռէի, ըսելով. «Նոչ բան որ օգտակար ու հա-
 «ճելի է ինձ, նոյնը քեզ ալ սիրելի լինելու է. և
 «ինչ որ վնասակար ու անհաճոյ է մեզ, քեզ ալ
 «անհաճոյ պէտք է ըլլայ: Դու արդէն տեսար մեր
 «ունեցածները, անոնցմով գոհ ըլլամք. Ըստուծով
 «անոնք օգտակար կըլլան թէ մեզ և թէ մեր զաւա-
 «կացը»:

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ պատասխան ըրաւ անիկայ :

ՀԱՅՐ . Պատասխանեց թէ , ուսած է հնազանդիլ իւր ծնողացը . և անոնցմէ հրամայուած՝ որ միշտ իւր ամուսնոյն անսայ . և թէ յօժարամիտ է այնպէս ընելու : Են ատեն ես ալ ըսի . “ ով որ , տիկին իմ , ուսած է հնազանդիլ իւր հօրն ու մօրը , շուտով իւր ամուսնոյն ալ հնազանդիլ կուսնի : Վիտես ի՞նչ ընթացք պիտի բռնեմք : Ինչ ընթացք որ իրենց հայրենեացը համար պահապանները գիշերը կբռնեն պարսպաց վրայ : Արբ ասոնց մէկը ի քուն ըլլայ , մնաս չկրէր , եթէ ընկերը գայ զինքն զարթուցանէ և ի պարտաւորութիւն կոչէ : Այնպէս եթէ դաւ , պակսութիւն մը գործած ատեն , զայն իմաց տաս ինձ , մնասէ կամ վտանգէ ազատ կկացնես զմեզ : Աւտհաճութիւն պատճառելու չէ քեզ եթէ ես գամ զքեզ զարթուցանեմ և գործոյդ ուշադիր ընեմ : Ասանկով սէրը կաճի մեր մէջ և յաջողութիւնը երբէք դրոներնիս չթողուր : Այս ստացուածքն , ընտանիքը մերն , քոյդ և իմս են . ուստի պէտք է խնամել զանոնք : Աս դուրսը աշխատելով տանը պիտոյքը կհոգամ , դու ալ զանոնք վայելչապէս գործածելուն ուշ կը դնես :

ՈՐԴԻՔ . Յօժարութիւն ցոյց տուաւ այս խօսքին վրայ :

ՀԱՅՐ . Ատարեալ յօժարութիւն ինձ հաճոյ երեւած բանը միշտ ընելո՞ւ “ և ես ըսի ” Տիկին , երկու բան կայ որ ամենէն աւելի հաճելի են ինձ . Ե՛լաւ խնամել ընտանիքն . Ի՛նչ հոգ տանիլ որ ընտանեկան

գործերն անկարգութեան մէջ չընկնին :

ՈՐԴԻՔ . Մտանիքն կառավարելու համար հրահանգ տուիք իրեն , թէ ինքն արդէն ամեն բան գիտէր :

ՀԱՅՐ . Գեռահաս օրիորդէ մը այդ բաներուն գիտութիւնը չկրնար ակնկալուիլ : Այսպիսիներէն ամենէն աւելի խնդրուելիք բանը պարկեշտութիւնն ու համեստութիւնն է . որ ոչ սակաւ կդանուէր իւր վարայ : Աստի խոնարհութեամբ ու ակնածութեամբ ինձ պատասխանելով , ըսաւ . թէ հօրը տունը միայն կերակուր եփել , կար կարել , մանել և այլն սովորած էր , ինէ պիտի ունի ընտանիք մը կառավարելը :

ՈՐԴԻՔ . Աւ գուք ի՞նչ պատասխան ըրիք .

ՀԱՅՐ . Անի զինքն սենեակս տարի և փակելով դուռը , ի միասին ծուներ իջած սկսանք աղօթել , որ Աստուած շնորհք տայ մեզ իւր պարգևած բարիքն վայելչապէս գործածելու և երկար կենօք ապրելու ի միասին ի սէր և յուրախութեան : Աղօթեցինք որ Աստուած ինձ կարողութիւն և յաջողութիւն տայ գործոյս մէջ , և կնոջս պարկեշտութիւն ու համեստութիւն և այլն : Յետոյ կանգնելով ըսի իրեն , «Այսպէս պիտի աղօթես ամեն օր . և գիտցիր որ համեստութեան չափ քեզ հարկաւոր , Աստուծոյ ընդունելի , ինձ հաճելի և մեր զաւակացը պատուաւոր բան մը չկրնար ըլլալ : Անոջ համեստութիւնը միշտ ընտանեաց զարդն համարուած է . մօր մը համեստութիւնը միշտ դստերոց օժտի մասն կկազմէ : Անոջ համեստութիւնը ամեն գեղեցկութենէ աւելի յարգ ունի : Ազովեն գեղեցիկ գէմք մը , բայց լկտի աչուր-

ները ամօթով ու պատկառանք կքողարկեն զայն ,
 գոյնը մոխրի կղարձրնեն , և սիրտը տրտմութեամբ կը
 լնուն : Միրելի բան է տիկնոջ գեղեցկութիւնը , իսկ
 անհամեստ նայուածք մը , անպարկեշտ գործ մը ան-
 ժուժկալութեան իսկոյն անպատիւ կրնէ զայն : Ան-
 պարկեշտութիւնը ատելի է Աստուծոյ . և անպարկեշտ
 կանայք երբէք գոհունակութիւն ու հանգիստ չեն
 գտներ աշխարհիս մէջ : Այնպիսիք իրենց թշնամեացե-
 միայն սիրելի կրնան լինիլ : Օգոյշ կեցիք ուրեմն ,
 տիկին իմ , բոլոր այն գործերէն ու շարժումներէն ,
 որոնք անպարկեշտութեան երեւոյթ մը ունին , երբէք
 մի՛ մոռանար հանգերձից պարզութիւնը , ճշմարիտ հա-
 մեստութիւնը : Ամենեին երեսդ ներկած չտեսնեմ .
 զի ասիկայ ըստ ինքեան հաճելի բան մը չլինելէ զատ ,
 մեծապէս մնասակար ալ է մորթին և ատամանց” :

ՈՐԴԻՔ . Հաճեցա՞ւ կամ թէ հաւատք ընծայեց
 խօսքիդ :

ՀԱՅՐ . Անշուշտ հաւատաց . բայց ես զինքն
 լաւ ևս համոզելու համար , ցուցի իրեն դրացի կին
 մը , որուն ականները թափեր էին , աչուրները կցա-
 ւէին , և երեսի մորթը կնճռոտեր էր . և ըսի . “Աու-
 զե՞ս որ դու ալ այդպէս ըլլաս : Աթէ չես ուզեր ,
 բողորովին հեռի կենալու ես երեսի ներկ գործածե-
 լէ : Քու պարտաւորութիւնդ ինձ հաճոյ լինելն է .
 և ինձ հաճոյ չես կրնար երևիլ , եթէ զիս խաբել ու-
 զես բնականէն աւելի գեղեցիկ ցուցնելով դէմքդ ,
 և եթէ օտարին հաճոյանալ է դիտաւորութիւնդ , ա-
 ոխիթ կուտաս կարծելու թէ զուրիշն ամուսինէդ ա-
 ւելի կսիրես” :

ՈՐԴԻՔ . Հնազանդեցաւ խօսքիդ :

ՀԱՅՐ . Մ.Յ^ո :

ՈՐԴԻՔ . Եթէ հնազանդեր , ինչ կրնէիր :

ՀԱՅՐ . Կանայքն յուզողութիւն բերելու համար միշտ քաղցրութիւն դործածելու է . անանկ որ անդորր մտօք իրենց սխալը տեսնեն և սիրտերնին ի սէր շարժի : Ծառայք սպառնալեօք թերևս շահուին . բայց կանայք միշտ սիրով ի հնազանդութիւն կուգան : Մ.Յ^ս նպատակաւ էր ահա որ եթէ երբէք զինքն խրատել պէտք լինէր , առանձինն կխօսէի և անանկ սրտաշարժ եղանակաւ բայց միշտ այրական ուժով մը , որ անշուշտ զինքն պիտի լացներ :

ՈՐԴԻՔ . Ի՞նչ մեծ շնորհակալութեան արժանի է ձեր իմաստուն վարմունքը , որով կրցեր էք բոլոր ընտանիքն երջանիկ ընել :

ՀԱՅՐ . Մ.Յ^ր մը որչափ լաւ ճանչէ իւր գործը , այնչափ հլու և հնազանդ կգտնէ իւր կինը : Երբէք մոռցնելու չէ իրեն թէ դու իւր այրն ես և ոչ ծառայն . թէ համեստութիւնը միշտ հարկաւոր է իրեն , և ընտանեաց բարեկարգութիւնը իւր կենսական օգուտը : Եւ թէ ընտանիքն բարեկարգ պահելու համար հնազանդութիւնը ամենակարևոր պայման մըն է . և ընտանեաց ո՞վ պիտի հանդիսանայ օրինակ հրնազանդութեան , եթէ ոչ փիկինը : Եթէ կինդ քեզ հնազանդի ու չակնածէ , անշուշտ միւսներն ալ այնպէս պիտի ընեն . եթէ դու ծանրաբարոյ չես , ոչ երբէք ակնածելի կրնաս ըլլալ . եթէ լեզուդ զուսպ չես կրնար պահել , եթէ տան մէջ և դուրսը թեթե

չարժուամ մը ունիս , ամենեին ակնածելի ու պատկառելի չես կրնար ըլլալ :

Նութիւնը կամ թէ խօսելէ աւելի լսելը միշտ կանանց ծանրաբարոյութեան ու ակնածութեան զարդն համարուած է , և շատախօսութիւնը նշան յիմարութեան : Խօսից մէջ մեր դաղանիքը ուրիշին հաղորդելը կամ ուրիշին խորհրդոյն ու դաղանեացը խօսքն թափանցել ուզելը անվայել ու վնասակար բաներ են : Այլ ի՞նչ արհամարհանաց արժանի չէ այն կինը , որ օրն ի բուն շաղակրատելով և տանն չվերաբերած դործոց վրայ խօսելով կանցնէ , տունն ու ընտանիքը բոլորովին երեսէ ձգած :

Մհա այս սկզբանցն համեմատ վարուելովս ու խրատելովս էր որ մայրերնիդ կատարելութիւն ստացաւ : Մյնուհետեւ ամենեին իր կամ որ և է մէկուն անդործ մնալը չտեսայ : Տանը մէջ ամեն կողմ կարգն ու կանոնը կտիրէր . մաքրութիւնը կփայլէր . ամենուն դիմացը վրայ գոհունակութիւն կտեսնուէր . զի իրաւունք կրնէր իւրաքանչիւր անձին արժանեացը :

ՈՐԳԻՔ . Ի՞նչ կերպով ընտանիքն բոլոր իրեն հնազանդեցոյց :

ՆԱՅԻՐ . Վիտելով հրամայել . այսինքն՝ շատ ընտանութիւն չընելով ծառայից կամ աղախնեաց հետ . արդիւնելով որ առանց մասնաւոր թոյլատուութեան տրնէն դուրս չելնեն . որպէս զի դործ մը պատահած ատեն մարդու կարօտութիւն չզգացուի : Այլ իր թոյլտուութեամբն դուրս ելնողը եթե ուշկէկ դառնար , քաղցրութեամբ պատճառն կհարցնէր . Այժմէ ծառայից մէջ վէճ մը կամ կռիւ մը ծագէր , անդորրամիտ կմնար , թէ և կուզէր որ վրէժխնդրութեան ոգին տեղ չգտնայ իրենց սիրտը . որ չըլլայ թէ իրար վնասելու աշխատելով , տանն ալ մնաս հասցը-

ներն : Արքէք չէր պահեր կռուասէր ծառայն , որ միւս-
 ներուն բարքն ալ չապականի . ոչ ալ կախորժէր գո-
 ուողամիտէն , որ և նոյնպէս կվրդովէ տունը : Չէր
 թողուր որ բանսարկու անձինք տունն կամ ծառայից
 մօտն յաճախեն : Աթէ ծառայից մէկն պակսութիւն
 մը գործէր , առանց խօսք մը ընելու կամ ձայն հա-
 նելու , նայուածքով մը զինքն կպատկառեցնէր . իր
 հրամանները միշտ քաղցր ու բանաւոր էին . անանկ
 որ ծառայք յօժար սրտով կհնազանդէին (1) :

ՈՐԳԻՔ . Ալ ի՞նչ կանոն դրեր էր կահուց և
 կարասեաց նկատմամբ :

ՉՅՅԲ . Նանրագին կամ ամեն օր չգործած-
 ուելիք բաները կղպաքի ներքև ղետեղուած և ամեն
 օր կամ ամեն ժամանակ գործածուելիքները բացը ,
 բայց իրենց յատկացեալ տեղուանքը դրուած կպա-
 հէր . անանկ որ պէտք եղած ատեն գտնելու դժուա-
 րութիւն չկրուի , և կեցած տեղերնին իրարմէ չմնա-
 սին : Նան մը գործածելու համար տեղէն վերցնելէն
 ետև , երբ գործը կատարուէր , անմիջապէս տեղն
 դնել կուտար : Մնառը գործածուելիքն ձմեռը կպա-
 հէր , և ձմեռը գործածուելիքն ամառը : Աթէ բա-
 նալի մը մէկուն հաւատար , ատեն չէր անցընէր ետ
 առնելու . ամեն օր տանն մէջ եղածին բոլորն ալ աչ-
 քէ պիտի անցնէր , որպէս զի տեսնայ թէ ամեն բան
 իր տեղն է : Ալ եթէ բան մը պակսէր , անմիջապէս
 փնտռել , գտնել կուտար . միշտ աչալուրջ կհսկէր որ
 հարկաւորէն աւելի բան մը չվատնի , և երբէք ան-
 գործ չէր մնար , ուստի և կատարեալ քաջառողջու-
 թիւն կվայելէր :

(1) Տես ի սկզբունս դաստիարակութեան Վերք
 Գ . ԳԼ . Ե :

ՈՐԴԻՔ . Պաշարի կամ ուտելեաց և ըմպելեաց պահուելուն համար ի՞նչ կանոն կայ :

ՆՅՅԲ . Ամեն բան իր բնութեանը յարմար տեղը զետեղելն է ամենակարևոր կանոնը . զի ան ատեն ոչ կապահանի ոչ ալ որ և է կերպով մը կվատնի : () ըինակի աղագաւ , ցորենի նման բաները զով տեղ և հիւսիսային հով կուզեն . գինին այնպիսի տեղ մը պէտք է պահել , ուր ոչ ցուրտ ոչ ալ շատ ջերմութիւն կայ , ոչ հով բանի , ոչ ալ մնասակար հոտ մը բուրէ : Աւ յաճախակի երթալու , նայելու է որ չըլլայ թէ ապահանի և եթէ ապահանիլ սկսեր է , անմիջապէս դարմանն մտածուի : Աւ այսպիսի բաները անշուշտ բանալիի ներքե լինելու , և բանալին տան տիկնոջը կամ ուրիշ հաւատարիմ անձի մը մօտն գտնուելու է :

ՈՐԴԻՔ . Գլորոցներուն բանալիքը որո՞ւ ձեռքն գտնուելու են :

ՆՅՅԲ . Ամեն ժամանակ դործածուելիքն տիկնոջը մօտն ըլլալ չպատշաճիր . զի մեծ ձանձրոյթ կը պատճառէ իրեն երկու մայրկեանն անգամ մը զանոնք տալ ու ետ առնել : Այլ լաւ ևս է ծառայից կամ աղախնեաց հաւատարմագունին յանձնել զանոնք :

ՈՐԴԻՔ . Օճառայից կամ աղախնեաց սնունդն ի՞նչպէս ըլլալու է :

ՆՅՅԲ . Օճառայք ալ ըստ իմիք տանն զաւկընները համարուելով , պէտք է զանոնք լաւ սնուցանել . այսինքն՝ քաջառողջ կերակուրներ կերցնել ու բաւական՝ քանակով . որպէս զի ոչ անօթի կամ ծարաւ մնան , ոչ ալ հիւանդանան . զի հիւանդէն չես կըրնար պահանջել իր պարտաւորութիւնը : Աւ եթէ ծառայիդ կամ աղախնոյդ հիւանդութիւն մը պատահի , միանգամայն քու պարտաւորութիւնդ ու օգուտդ

է զանոնք խնամել, բժիշկի ցուցնել և այլն :

ՈՐԴԻՔ . Տանն պաշարը գնած ատեն ի՞նչ կանոնի հետևելու է :

ՀԱՅՐ . Միշտ առաջմէ լաւ մտածելու է թէ այս ինչ տեսակ բանէն որչափ պէտք կըլլայ . և թէ մէկ անգամուն որքան եթէ առնուի , չապականիր : Իսկ գնած ատենդ ուշագրութեան գլխաւորապէս արժանի բանը լաւն ճանչելն է . Այլ լաւը միշտ յոռիէն աւելի դիւրագին է մէկ նկատմամբ . զի թէև ստակը շատ կուտան , բայց ամենեին չվատնիր : () րինակի աղագաւ եթէ դիւրագնութիւնը հաշուելով թթուած գինին առնես , կէսէն աւելին ունայն տեղը կվատնի . եթէ օխայ գլուխ քառասուն փարայ վար գնով նիհար միս գնես , ոչ համեղ կերակուր մը կրնաս ուտել , ոչ ալ դեր մսին չափ կերակուր կերիուի :

ՈՐԴԻՔ . Արեմն շատ իրաւամբ ըսեր են թէ սուղն աժան կըլլայ :

ՀԱՅՐ . Ընտարակոյս : Ատենէ՞ք վերարկուս . վեց տարիէ ի վեր կգործածեմ , և դեռ կհազնուի : Ի՞նչ է պատճառը . չուխային լաւութիւնը : Եթէ կանգունը տասն կամ քսան դուրուշ վար գնով ուրիշ տեսակ չուխայէ մը շինուած ըլլար , այսքան կգիմանար :

ՈՐԴԻՔ . Ը՛հ , ի՞նչ մեծ բան է օգուան ճանչել :

ՀԱՅՐ . Մանաւանդ եթէ տիկինն ալ ճանչէ : Ար տուն կրցեր է տիկնոջն գեղեցկութեամբը հարստանալ , բայց շատերը կրցեր են մեծ գանձուց տիրանալ անոր ժրութեամբը , խելքովն ու առաքինութեամբը : Ղշմարտիւ գեղեցիկը այն կինն է որ կը փափաքի աշխատասէր , ժիր ու համեստ և բանաւոր ըլլալ քան թէ գեղեցիկ երևիլ : Այլ ի՞նչ բանի կհաւասարի կնոջ մը զուարթ գէմքը , որով մեզ կգիման-

ւորէ երեկոյն տուն դարձած ատեննիս . ինչ զուար-
ճալի ազդեցութիւն մը չընէր մեր վրայ տանը մաքրու-
թիւնն ու կարգաւորութիւնը : Միթէ իսկոյն չեմք
մոռնար շուկային վիշտերը . միթէ մեր մտքէն չ՝վա-
նիր յուզմունքն ու չար մարդոց լուրթ յիշատակը .
տիկնոջ քաղցր խօսքերն , և զմեզ գոհ ու հանգիստ
ընելու յօժարութիւնը չ՝կազդուրէր մեր ջիղերը :

ՈՐԴԻՔ . Վրամոյ տնտեսութիւնն ալ մեղ կը
հասկցնէք :

ՍՅՅՐ . Վրամոյ վերաբերեալ տնտեսութիւնն
ալ չտարբերիր ուրիշ տեսակ ստացուածոց վրայով
խօսածէս . այսինքն՝ գործածել զայն ըստ հարկին և
աւելորդն պահել , կամ անով նպաստել բարեկամիդ ,
ծնողացդ և ազգիդ :

ՈՐԴԻՔ . Բարեկամաց և ծնողաց նպաստել ը-
սելով ինչ կիմանաք :

ՍՅՅՐ . Ընոնց դրամ փոխ տալ կամ օժտել :

ՈՐԴԻՔ . Ո՞րքան և ինչ կերպով դրամ փոխ
տալու եմք բարեկամաց :

ՍՅՅՐ . Ոչ երբէք բոլոր ունեցածդ կամ մեծա-
գոյն մասը . և միշտ օրինաւոր կերպով ապահովա-
գրութիւն առնելով :

ՈՐԴԻՔ . Իսկ ազգիդ նպաստելն ինչ է :

ՍՅՅՐ . Ըզգի նպաստել ըսելով կիմանամ կրօ-
նական շինուածոց , ազքատանոցաց , հիւանդանոցաց
և մանաւանդ վարժարանաց ու տպարանաց բարեկար-
գութեանը սատարել և այլն :

ՈՐԴԻՔ . Միթէ մարդ չ՝կրնար առանց վարժա-
րանի իր զաւկները դաստիարակել :

ՍՅՅՐ . Մինչև անգամ եթէ վիճակդ ներէ զա-
ւակացդ համար առանձին դասատուներ կամ դաստիա-
րակներ ունենալ , տակաւին բարեկարգ վարժարան մը

աւելի նախապատիւ է . զի հոն տղաք դաստիարակ-
 ուելէ զատ , տեղակիան բարեկամութիւններ ալ
 կրնան կապել իրարու հետ , որ վերջը մեծապէս օգ-
 տակար կրնայ լինել : Մանաւանդ որ հասարակաց
 վարժարանի մը հաստատ եկամուտ ունենալուն նպաս-
 տելովդ , ոչ միայն զաւկներդ անկէ կօդտին , այլ և
 բոլոր սերունդդ դարուց ի դարս :

ՈՐԴԻՔ . Ղրամը նախապատիւ է թէ անշարժ
 կալուածքը :

ՀԱՅՐ . Ղրամը թէ և կալուածոց կամ անշարժ
 ստացուածոց պաշտօնը կկատարէ , բայց անոր չափ ա-
 պահով չէ վտանգէ : Հատ դիւրին է կորսնցնելն ,
 խիստ դժուարին պահելը և յոյժ վտանգաւոր գործա-
 ծելը : Իսկ անշարժ կալուածքն մանաւանդ մշակեալ
 երկիրները դրամոյ նման յողդողդ ու անկայուն չեն :
 Աթէ այս տարի փոթորիկն յաճախէ , շատ անձրև
 դայ , սաստիկ ցուրտ կամ ջերմութիւն ըլլայ , կամ
 մնասակար հովեր փչեն , երկրորդ կամ երրորդ տարին
 մնասը կկեցուի : Իսկ ամենէն ապահովը բոլոր հա-
 բրատութիւնն մէկ տեսակ ստացուածոց չտալն է .
 այսինքն՝ միանգամայն մշակութիւն ընել երկրի և վա-
 ճառականութեան պէս գործ մ'ալ ձեռքդ ունենալ .
 զի ան ատեն ընդհանրապէս մէկ կողմէն կրած մնա-
 սրդ միւս կողմէն կրնաս լեցնել :

ՈՐԴԻՔ . Ղաւակաց պատանեկութեանը ժամա-
 նակ իրենց մանր մունր ծախուցը համար դրամ տալը
 լաւ բան է արդեօք :

ՀԱՅՐ . Աթէ սուր ածելին տղումը ձեռքն
 տալը վտանգաւոր է , նոյնպէս ալ շատ դրամը վտան-
 գաւոր կրնայ ըլլալ անխորձ պատանեկին ձեռքը :
 Իայց եթէ երբեմն երբեմն մէկ քանի դահեկան ի-
 րեն պարգև ընես ու լաւ դիտես թէ ինչ բանի կը-

գործած է , շատ օգտակար հետեւութիւններ կրնայ ունենալ : Արնաս այս կերպով տնտեսութեան կարեոր գաղափարներն իբր թէ իր միտքն յեղուլ , և առաքինութեան վարժել :

ՈՐԴԻՔ . Օւաւկները դաստիարակելէն ետեւ առեւտրի սկսելու ատեն անմիջապէս իրենց դրամագլուխ դնելը լաւ է թէ թողուլ որ իրենք իրենց ջանիւքք դրամագլխի տէր ըլլան :

ՀԱՅՐ . Տարոյական և իմացական դաստիարակութենէ ետեւ կուգայ առեւտրական դաստիարակութիւնը կամ արհեստ մը , զոր հայր մը իւր որդւոյն բերմունքն ու ձիրքերը և իր վիճակը լաւ քննելով պիտի որոշէ և զորդին յայն համոզէ : Ասանկ գործոյ մը մէջ բաւական վարժուելէն ետեւ , դրամագլուխ տալով իրեն , իւր անմիջական խնամոցը ներքեւ առանձին գործոյ տէր ընէ կամ անխորձ անձի մը հետ ընկերացնէ : Օյ այս միջոցաւ շուտ կ'ըլլայ առեւտրի մէջ . և ամուսնութեան ճամբայ կ'ըսուի :

ՈՐԴԻՔ . Շուտ ամուսնանալը լաւ է թէ ոչ :

ՀԱՅՐ . Խիստ շուտը երբէք լաւ չէ , խիստ ուշն ալ երբէք չկրնար գովուիլ : Անէ քսան և մէկ տարեկան լինելու է որդիդ և բաւականապէս ծանօթ աշխարհային և առեւտրական իրաց : Այրուստի աղբիւր մը ունենայ , և ոչ թէ բոլորովին ճնողացն կարօտի :

ՈՐԴԻՔ . Ինչպիսի ընտանիքէ առնելու է աղջիկը :

ՀԱՅՐ . Հաւասարաստիճան ընտանիքէ հարս բերելը ամենէն բանաւորն է . զի ան ատեն երկու կողմէն ալ գոռոզութեան առիթ չգտնուիր : Օնուզաց պարտաւորութիւնն է իրատել իրենց որդիքը և տալ ճանաչել իրենց օգուտը : Աստի ծագած խնամութիւններն ալ կարեոր նիւթ մըն է մտածութեան :

և եթէ խոհեմութեամբ վարուիմք , խիստ շահաւէտ
կրնայ ըլլալ վերջը : Օ՛րի կրանայ մէջ ընդարձակ աս-
պարէզ մը նոր ծանօթներ , նոր բարեկամներ ստա-
նալու , որոնք անգին բաներ են աշխարհիս մէջ (1) :

Մ. յսպիսի սկզբանց համեմատ վարուելովս էր
ահա , որդեակք , որ Մ. ստուծով այս յաջողութիւնը
կ'վայելեմ . հետեւեցէք ուրեմն խրատուցս . և ան ա-
տեն անտարակոյս եմ որ դուք ալ երկրիս վրայ միշտ
հանգիստ կապրիք : Արբէք իրաւունքն , արդարու-
թիւնը , տնտեսութիւնն ու մարդասիրութիւնը ձեռ-
քէ մի՛ ձգէք ձեր գործոցը , խօսիցն ու խորհրդոցը
մէջ : Օ՛գոյշ կեցէք թշնամանքէ , անմիաբանութենէ ,
վէճէ և կռիւէ : Ալ եթէ մէկը հպարտութեամբ ու
գոռոզութեամբ վրանիդ իշխել ուզէ , վանեցէք զայն
համբերութեամբ և ծուժկալութեամբ . և դէմ
դրէք անոր բուն յարձակմանը՝ խոնարհութեան ,
ծանրաբարոյութեան և պարկեշտութեան զինուք :

(1) Տես ի սկզբունս դաստիարակութեան գիրք

Դ . ԳԼ . Գ .

ՍԵՐՑ

Ե.Օ.Գ

Մ Մ Մ Մ Մ Մ Մ

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ե Մ Ս Ե Ե Յ

Մյս անուն Հանդէսը ամեն ամսոյ մէկին ու տասն և հնգին կհրատարակուի: Իւրաքանչիւր թերթ 24 կրեսէ բաղկացեալ: Իովանդակութիւնն է

Մզգային, Ուսումնական և Մտղջական. Տարեկան գինն է քսան դրուչնոց մէկ արծաթ մէծիտիյէ կանխիկ վճարելի:

Ստորագրութեան կերպրոնատեղին է

Գաշոգճը խան թիւ 4. — Աւր կգտնուին

1. Աղբուք գաստիարակութեան Մ.

և Ի. հատոր:

2. Տաճար Մուսայից Մ. և Ի. թիւ.

3. Հաւաքածոյ Հայկական ասացուածոց:

4. Աեկտարինէ կոյս նահատակ:

5. Մենաստանին Մղորին

6. Մեծն Աերսէս, սղբ:

1903

պի 45

<< Ազգային գրադարան

NL0025767

0025767

պի 44

<< Ազգային գրադարան

NL0025766

0025766

պի 43

<< Ազգային գրադարան

NL0025765

0025765

0025768

<< Ազգային գրադարան

NL0025768

պի 6

<< Ազգային գրադարան

NL0025764

0025764

պի 6

պի 7

<< Ազգային գրադարան

NL0025763

0025763

